

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

Małopolski Ośrodek Koordynacji Ekonomii Społecznej

30-070 Kraków

ul. Piastowska 32

tel.: (+48) 12 422 06 36 | w.26

fax: (+48) 12 422 06 36 | w.44

www.es.malopolska.pl

Monitoring kondycji podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce w 2016r.

RAPORT Z VII EDYCJI BADAŃ

Małopolski Ośrodek Koordynacji Ekonomii Społecznej. 2017 r.
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie.

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW

CATI – wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny (*Computer Assisted Telephone Interview*)

CAWI – wywiad przez Internet, prowadzony za pomocą udostępnienia respondentom kwestionariusza internetowego (*Computer Assisted Web Interviewing*)

ES – sektor ekonomii społecznej

NGO – organizacje pozarządowe (*non-governmental organisation*)

OSP – ochotnicza straż pożarna

OWES – ośrodek wsparcia ekonomii społecznej

PES – podmiot ekonomii społecznej

PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

PS – przedsiębiorstwo społeczne

ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

Spis treści

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW	0
WPROWADZENIE.....	3
I. Najważniejsze wyniki badań.....	4
Działalność społeczna badanych przedsiębiorstw społecznych.....	5
Współpraca z otoczeniem.	6
Zasoby ludzkie	7
Rozwój zasobów ludzkich	9
Działalność ekonomiczna	9
II. METODOLOGIA I ANALIZA WYNIKÓW BADANIA – kluczowe kwestie.....	11
II.1 Populacja badania i stopień realizacji próby	11
III. Charakterystyka badanych podmiotów ekonomii społecznej. Forma i geneza.	13
IV. Działalność społeczna badanych podmiotów ekonomii społecznej.....	19
IV.1 Działania na rzecz wykluczonych lub/i zagrożonych wykluczeniem społecznym.	19
IV.2 Działalność na rzecz społeczności lokalnej.....	24
V. WSPÓŁPRACA ORGANIZACJI Z OTOCZENIEM.....	28
V. Zasoby ludzkie	34
V.1 Liczba zatrudnionych ogółem.....	34
V.2 Zatrudnienie na umowę o pracę	36
V.3 Zatrudnienie na podstawie umów cywilnoprawnych	37
V.4 Zatrudnienie subsydiowane	38
V.5 Poziom zatrudnienia beneficjentów w podmiotach ekonomii społecznej.	39
V.6 Zatrudnienie i zwolnienia beneficjentów w ostatnich 12 miesiącach funkcjonowania PES.....	40
V.7 Wolontariusze	43
VI. Rozwój zasobów ludzkich.....	44
VI.1 Plany dotyczące zatrudnienia w najbliższych 12 miesiącach.	44
VI.2 Wpływ pracowników i członków przedsiębiorstw społecznych na ważne decyzje w organizacji.	45
VI.3 Podnoszenie kwalifikacji zawodowych	46
VII. Działalność ekonomiczna	48
VII.1 Obszary działalności ekonomicznej i jej odbiorcy	49
VII.2 Sytuacja finansowa podmiotów ekonomii społecznej.	51
VII.3 Bariery i słabości utrudniające rozwój/zwiększenie skali działania państwa organizacji.	56
VII.4 Potrzeby w zakresie wsparcia oferowanego przez tzw. ośrodki wsparcia ES.....	58

WPROWADZENIE

W 2016 roku, już po raz siódmy zrealizowane zostało badanie diagnozujące kondycję przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce. W tym roku po raz pierwszy zostało ono rozszerzone o podmioty ekonomii społecznej, czyli takie organizacje, które nie prowadzą działalności ekonomicznej lub realizują ją sporadycznie¹. Z próby badawczej usunięte zostały natomiast centra integracji zawodowej i zakłady aktywności zawodowej czyli podmioty reintegracyjne, którym, obok klubów integracji społecznej i warsztatów terapii zajęciowej zostało dedykowane odrębne badanie².

W tym roku po raz czwarty badanie zostało przeprowadzone z użyciem aplikacji internetowej do gromadzenia danych, które znacznie obniża koszty realizacji badania w najdroższej jego części - gromadzenia danych (tzw. fieldwork³) i ich kodowania.

Wyniki badania, jak co roku, przedstawione zostały w podziale na pięć rozdziałów. W pierwszej części raportu opisane zostały podstawowe charakterystyki podmiotów ekonomii społecznej z regionu, w podziale ze względu na formy prawne. Druga część opisu poświęcona jest wynikom dotyczącym kluczowej sfery aktywności tych organizacji, a mianowicie działalności społecznej. Daje to wgląd w specyfikę działań prowadzonych na rzecz określonych typów beneficjentów, a także działań, z których korzyści może czerpać cała społeczność lokalna. Z punktu widzenia trwałości takich inicjatyw, ważna jest ich zdolność do kooperacji – charakterystykę i natężenie współpracy podejmowanej przez PES można znaleźć w części trzeciej opracowania. Na kolejne partie raportu składają się: analiza zasobów ludzkich w badanych organizacjach oraz spojrzenie na ich działalność ekonomiczną, o ile jest prowadzona gdyż do badania zostały włączone również podmioty nie osiągające dochodu z działalności rynkowej.

W tym miejscu serdecznie dziękujemy wszystkim pracownikom PES, którzy zgodzili się wziąć udział w badaniu i przyczynili się do budowania rzetelnego obrazu małopolskiej ekonomii społecznej.

---

¹ Do 2016 roku w badaniu brały udział tylko podmioty prowadzące stałą działalność gospodarczą i/lub odpłatną.

² Raport pn. „Monitoring kondycji podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym” dostępny jest na stronach: www.monitoring.es.malopolska.pl oraz www.es.malopolska.pl

³ Najbardziej czasochłonna i kosztowna część badania składająca się z wykonania badania w terenie: dystrybucji kwestionariuszy, realizacji wywiadów przez ankieterów, zebraniu wypełnionych kwestionariuszy.

I. Najważniejsze wyniki badań

- W badaniu podsumowującym działalność podmiotów ekonomii społecznej w 2016 roku zrezygnowano z konieczności prowadzenia działalności ekonomicznej, rozumianej jako zarejestrowana działalność gospodarcza, odpłatna działalność nie dla zysku lub obydwie formy jednocześnie. Kryterium to dotyczyło przede wszystkim fundacji i stowarzyszeń, spółdzielnie bowiem (socjalne⁴, pracy, inwalidów i niewidomych) prowadzą zarejestrowaną działalność gospodarczą. Drugim kryterium, z którego zrezygnowano w tegorocznym badaniu był wymóg stałego charakteru prowadzenia działalności ekonomicznej. Tym samym badaniem objęto wszystkie typy podmiotów ekonomii społecznej poza podmiotami reintegracyjnymi (CIS, ZAZ, WTZ, KIS), którym poświęcono odrębne badanie⁵.
- W efekcie podjętych działań uzyskano odpowiedzi od 409 podmiotów, z tego 340 wypełniło ankietę w całości. Najliczniejszą grupę podmiotów, która zaczęła wypełnianie kwestionariusza stanowiły stowarzyszenia 58% (238 z 409), następnie fundacje 24% (99 z 409) oraz ochotnicze straże pożarne, które zostały wydzielone ze szeregu stowarzyszeń 8% (32 z 409). W przypadku spółdzielni, w badaniu wzięło udział:
  - 15 z działających 89 spółdzielni socjalnych (wg. danych z KRS na dzień 08.12.2016 r. zarejestrowanych było 94 spółdzielni socjalnych, z tego 5 było w stanie likwidacji).
  - 3 z 15 działających spółdzielni inwalidów (wg. danych z KRS na dzień 08.12.2016 r. zarejestrowanych było 22 spółdzielni inwalidów, z czego 7 jest w stanie likwidacji).
  - 7 z 129 spółdzielni pracy (wg. danych z KRS na dzień 08.12.2016 r. zarejestrowanych było 162 spółdzielnie pracy z czego 33 były w stanie likwidacji).
  - oraz 15 podmiotów zaszeregowanych jako „inna forma”, w skład których weszły inne spółdzielnie: 7 spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, 6 spółdzielni ogrodniczych, rolniczych, handlowych oraz związek wyznaniowy i stowarzyszenie gmin i powiatów.
- W tegorocznym badaniu, tak jak w ubiegłych, najliczniejszą kategorię stanowiły PES nie prowadzące działalności ekonomicznej (63%), odpłatną działalność nie dla zysku wskazało 22% badanych, działalność gospodarczą – 8%, a łącznie działalność gospodarczą i odpłatną – 7%.
- Spośród PES, które nie prowadziły działalności ekonomicznej, proporcjonalnie najliczniejszą grupę stanowiły OSP (26 na 30 tego typu organizacji), następnie stowarzyszenia (ponad 60%); fundacje nie prowadzące działalności ekonomicznej stanowią ponad 50%. Działalność odpłatna jest wskazywana relatywnie najczęściej przez stowarzyszenia 26,5%, 18% fundacji. Działalność łączoną (gospodarczą i odpłatną) relatywnie najczęściej prowadzą fundacje (ok. 20%), stowarzyszenia śladowo (3,4%) i 1 na 30 OSP. Działalność gospodarczą prowadzi 7% fundacji i 5% stowarzyszeń oraz 1 na 30 OSP.
- Spośród 146 PES, które prowadzą działalność ekonomiczną blisko połowa (47%) prowadzi ją w sposób stały, 23% deklaruje działalność cykliczną, a 30% incydentalną.

---

⁴ Spółdzielnie socjalne mogą obok działalności gospodarczej prowadzić też działalność odpłatną pożytku publicznego.

⁵ Trzy raporty dotyczące kondycji ES w Małopolsce: „Monitoring współpracy jednostek samorządu terytorialnego z PES w 2016 r.”, „Monitoring kondycji podmiotów reintegracyjnych w Małopolsce w 2016 r.” oraz elektroniczna wersja niniejszego raportu znajdują się na stronie: www.monitoring.es.malopolska.pl

- Zestawiając ze sobą formę prawną organizacji, rodzaj jej założyciela/założycieli oraz charakter środków wykorzystanych w procesie założycielskim, możemy wskazać na pewne wzory powstawania PES:
  - Fundacje i stowarzyszenia powstają głównie z inicjatywy osób fizycznych, przy wykorzystaniu głównie środków prywatnych;
  - Założycielami spółdzielni socjalnych pozostają osoby fizyczne lub organizacje pozarządowe i osoby prawne, wykorzystując przede wszystkim środki publiczne;
  - Spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych oraz inne formy spółdzielni powstają jako inicjatywa osób fizycznych z wykorzystaniem różnych środków (publicznych i prywatnych).

Działalność społeczna badanych przedsiębiorstw społecznych

- 57% badanych PES zadeklarowało w 2016 r. prowadzenie działalności na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (210 z 371 PES). PES, które przyznały, że nie prowadzą działalności na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (43%) to przede wszystkim spółdzielnie pracy oraz inne formy spółdzielni. Również połowa ochotniczych straży pożarnych i 1/3 stowarzyszeń oraz fundacji nie prowadzi działań na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- W 2016 roku główną grupą beneficjentów dla PES, które deklarują działalność na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym były osoby niepełnosprawne (110 na 210 PES). Na drugim miejscu znajdują się dzieci i młodzież z zagrożonych środowisk (79 na 210 PES), następnie osoby bezrobotne (w tym długotrwale bezrobotne - 51 PES). Najmniej badanych organizacji pracuje na rzecz osób opuszczających zakłady karne i osób bezdomnych.
- W przypadku spółdzielni socjalnych najczęściej wskazywanymi adresatami działań były osoby bezrobotne, w tym długotrwale bezrobotne. Fundacje, stowarzyszenia i OSP mają bardzo szerokie grupy beneficjentów z pewną przewagą osób niepełnosprawnych oraz dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym. Spółdzielnie inwalidów i niewidomych naturalnie wskazały osoby niepełnosprawne, a pozostałe spółdzielnie zaznaczyły, że nie działają na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Wśród PES działających na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym najczęściej oferowało organizację czasu wolnego i wypoczynku swoim beneficjentom, na drugim miejscu znalazła się aktywizacja zawodowa i edukacja, następnie pomoc terapeutyczna, pomoc materialna, leczenie i rehabilitacja.
- Stowarzyszenia i fundacje oraz OSP mają bardzo szerokie spektrum działań bez aktywności wybijających się ponad inne. W spółdzielniach socjalnych zdecydowanie dominująca jest działalność aktywizująca zawodowo i w obszarze edukacji. Spółdzielnie inwalidów i niewidomych jako podstawowe obszary wskazują aktywizację zawodową oraz rehabilitację i leczenie.
- Formą wsparcia udzielanego przez PES, oferowaną największej liczbie osób – 3127 – były szkolenia i kursy. Poradnictwo specjalistyczne zajmuje drugie miejsce w rankingu popularności mierzonej zarówno średnią (32) i medianą (23), jak i sumą osób objętych wsparciem (888). Zatrudnienie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w organizacji to trzecia w rankingu popularności aktywność PES. Średnia dla PES wynosi 13 osób, zaś mediana 5, suma beneficjentów objętych wsparciem wynosi 337.

- Podnoszenie kwalifikacji zawodowych poprzez okresowe zatrudnienie lub staże zawodowe w ramach organizacji oraz staże zewnętrzne nie są zbyt popularną formą aktywizacji zawodowej beneficjentów w badanych organizacjach: średnia liczba osób w roku 2016 wynosiła 6, a mediana 2 osoby dla dwóch omawianych form wsparcia. Suma osób objętych okresowym zatrudnieniem bądź stażem w organizacji wynosi 134 osoby, natomiast suma osób, które skorzystały ze stażu w firmach zewnętrznych wynosi 200 osób. Aktywizacja zawodowa polegająca na znalezieniu (i przygotowaniu) beneficjenta do pracy na „otwartym” rynku jest najrzadszą formą wsparcia oferowaną przez PES. Średnia liczba osób w podmiotach, które zaznaczyły, że stosują tę formę aktywizacji wynosi 7 osób, a mediana 3 osoby; w sumie 116 osób uzyskało wsparcie w postaci pomocy w znalezieniu pracy na zewnątrz organizacji.
- W 2016 roku 43% badanych PES zadeklarowała działania z zakresu dostarczania usług użyteczności publicznej, w tym usług deficytowych dla społeczności lokalnej (155 z 361 PES, które odpowiedziały na to pytanie). Relatywnie najczęściej realizacją tego typu usług zajmują się jak co roku stowarzyszenia i fundacje. W tym roku po raz pierwszy badaniem objęto też OSP i ten typ PES (blisko połowa) też określa swoje działania w kategoriach realizacji usług użyteczności publicznej; również duża proporcja spółdzielni socjalnych (pomimo małego udziału tego typu podmiotów w badaniu) deklaruje prowadzenie działań dla społeczności lokalnej.
- Szacunki dotyczące osób, które skorzystały z usług użyteczności publicznej są wysokie: w sumie 89 561 osób skorzystało z działań świadczonych przez 174 organizacje działające lokalnie. Średnia liczba osób wspartych przez PES wynosi 514,7 osób, a mediana 200 osób. Konkludując, świadczenie usług zdefiniowanych jako zaspakajające ważne potrzeby, których członkowie społeczności lokalnych nie są w stanie zaspokoić samodzielnie np. usługi opiekuńcze, edukacyjne, zdrowotne, socjalne wiąże się ze wsparciem dużych grup osób w obrębie organizacji.
- 16% badanych PES produkuje lub pośredniczy w sprzedaży produktów lokalnych i widzi w tej niszy potencjał; pozostała część podmiotów – 84% nie wykazuje zainteresowania tego typu działalnością. Nie można też powiedzieć, że jakiś typ PES „specjalizuje” się w produkcie lokalnym, choć relatywnie najwięcej stowarzyszeń i fundacji w naszej próbie badawczej posiada w ofercie omawianą działalność. Zupełnie niezainteresowane są tą tematyką badane spółdzielnie pracy i spółdzielnie inwalidów i niewidomych. Suma osób, które skorzystały na wytwarzaniu i sprzedaży produktów lokalnych wynosi 2633 osoby, przy średniej wynoszącej 138,6 i medianie 20.

Współpraca z otoczeniem

- Poziom i intensywność oraz zadowolenie z efektów współpracy PES z samorządem lokalnym, innymi PES, biznesem jest wyznacznikiem ich usieciowienia i korzystania z „kapitału społecznego”.
- Wyniki badania pokazują, że w 2016 r. PES najchętniej i z największym zadowoleniem współpracowały z samorządem lokalnym i innymi instytucjami publicznymi. 59% PES współpracowała i była zadowolona z efektów tej współpracy, 18% PES ambiwalentnie oceniła kooperację z sektorem publicznym; znalazło się też 6% podmiotów niezadowolonych ze współdziałania z samorządem lokalnym i innymi instytucjami publicznymi natomiast 17% nie podjęła interesujących nas działań.
- Zaskakujący jest udział tak dużej ilości PES nie współpracujących (46%) lub obojętnie oceniających efekty współpracy z innymi PES (15%); 38% badanej próby (głównie spółdzielnie

socjalne i OSP) współpracowała i była zadowolona z efektów współpracy w „swoim środowisku”.

- Współpraca małopolskich PES z biznesem nie jest tak powszechna jak z samorządem lokalnym, ani z PES. Wśród badanych organizacji 40% PES przyznała, że nie współpracowała w 2016 roku z biznesem, 36% współpracowała i była zadowolona z efektów tej współpracy, 19% PES ambiwalentnie oceniła efekty tej kooperacji, a 19 podmiotów (5%) było z niej niezadowolonych.
- Najrzadziej występującym partnerem współpracy w 2016 roku były tzw. Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej. Blisko 72% (253 z 354) badanych PES nie współpracowała z OWES, 15% było zadowolonych z efektów tej współpracy, 11% PES ambiwalentnie oceniło jej efekty; znalazło się też 6 PES (2%) niezadowolonych ze współdziałania z ośrodkami wsparcia ES.

Zasoby ludzkie

- Od podmiotów ekonomii społecznej oczekuje się pełnienia funkcji zatrudnieniowej, zwłaszcza w stosunku do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tej edycji badania z 351 PES, które odpowiedziały na pytanie o zatrudnienie pracowników bez względu na rodzaj umowy o pracę 172 PES (49%) zadeklarowała zatrudnienie min. 1 pracownika. Średnie zatrudnienie bez względu na rodzaj umowy wynosi 23 osoby na jeden podmiot, mediana – 9 pracowników. **W sumie, w 172 organizacjach pracują 4022 osoby.**
- Analizując liczby pracowników ogółem (bez względu na rodzaj zatrudnienia) dla poszczególnych form prawnych, widzimy, że największym pracodawcą są spółdzielnie inwalidów i niewidomych. W kategorii „brak pracowników” występują głównie OSP (17 na 20) połowa stowarzyszeń i połowa fundacji. Spółdzielnie socjalne to głównie przedsiębiorstwa zatrudniające od 1 – 10 pracowników.
- Zatrudnienie w formie umowy o pracę zadeklarowało 117 PES z 335 PES (35%). Średnia wyniosła 25 osób, mediana 8. W sumie 117 badanych PES daje pracę „na etat” 2881 osobom. Porównując liczbę pracowników ogółem – 4022 osoby z liczbą pracowników etatowych dowiadujemy się, że blisko 72% osób pracujących w badanym sektorze to pracownicy zatrudnieni na umowę o pracę.
- Największymi pracodawcami (zatrudniającymi pow. 50 pracowników) są spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz spółdzielnie pracy. Spółdzielnie socjalne to głównie pracodawcy dla 1-10 pracowników (10 z 14 spółdzielni).
- 148 z 338 PES (44%) zatrudniało w 2016 roku pracowników w formie umowy cywilnoprawnej, przy średniej 10 osób i medianie 4. W sumie 148 badanych PES daje pracę w formie umów cywilnoprawnych 1525 osobom. Głównymi pracodawcami korzystającymi z omawianej formy prawnej są stowarzyszenia i fundacje. W przypadku spółdzielni (wszystkich) umowy cywilno-prawne mają charakter „posiłkowy” w stosunku do umów o pracę.
- Na 328 PES, które odpowiedziały na pytanie o zatrudnienie osób korzystając z subsydiowanego zatrudnienia, 301 przyznała, że nie zatrudnia tego typu pracowników (92%). Dla 27 PES zatrudniających jedną lub więcej osób w omawianej formie średnia wynosiła 26 osób, lecz jest to informacja niemiarodajna gdyż w tej niewielkiej liczbie PES znalazły się 2 podmioty zatrudniające: 370 osób (spółdzielnia) oraz 141 osób (stowarzyszenie). Po usunięciu tych dwóch przypadków średnia spadła do 7 osób, a mediana do 2. W sumie 27 PES zatrudnia 691 osób w formie subsydiowanego zatrudnienia.

- W przypadku zasobów ludzkich w podmiotach ekonomii społecznej, istotną kwestią pozostaje korzystanie z pracowników, będących jednocześnie beneficjentami działalności tej organizacji. 39 z 353 PES (11%) zatrudnia min. 1 pracownika będącego osobą zagrożoną wykluczeniem społecznym. Mediana dla tych 39 PES wynosiła 5, a średnia 23 osoby, lecz jest to informacja niemiarodajna, gdyż w tej niewielkiej liczbie PES znalazły się 2 podmioty zatrudniające 370 osób (spółdzielnia) oraz 109 osób (stowarzyszenie). Po usunięciu tych dwóch przypadków średnia spadła do 11 osób, a mediana do 3. **W sumie, 39 PES zatrudnia 886 beneficjentów.**
- Analiza oparta na porównaniu średnich wartości zatrudnienia dla poszczególnych form prawnych, które zatrudniają 1 lub więcej beneficjentów pokazuje, że najwięcej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudniają spółdzielnie inwalidów i niewidomych (średnia – 144,7), na drugim miejscu są stowarzyszenia – średnia dla 11 tego typu organizacji wynosi 19,4 oraz fundacje - średnia dla 11 tego typu organizacji wynosi 12,7; spółdzielnie socjalne średnio deklarują zatrudnienie osób wykluczonych społecznie na poziomie nieco ponad 7 osób.
- Nowe przyjęcia do pracy odbyły się w 44 badanych PES i dotyczyły w sumie 383 osób. Średnia dla omawianych 44 podmiotów wynosiła 8,7 osoby. Zwolnienia pracowników w 2016 r. dokonało 32 PES i dotyczyły one 238 osób. Średnia dla 32 omawianych PES wynosiła 7,4 osoby przy medianie równej 2. Porównując statystyki dla obu przypadków – zatrudnienia i zwolnień osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w badanych PES możemy dostrzec, że o blisko 61% większa liczba osób została przyjęta do pracy w 2016 roku (łącznie 383) niż zakończyła pracę (238). Istnieje korelacja pomiędzy faktem przyjmowania do pracy nowych beneficjentów, a zakończeniem pracy przez „starych” beneficjentów w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Można zatem na podstawie tej próby badawczej założyć, że badane PES tworzą rotacyjne miejsca pracy.
- Na koniec próba odpowiedzi na pytanie o losy zwolnionych osób – czy zostały one przygotowane do pracy na „otwartym” rynku, czy ich los jest nieznany. 21 PES zadeklarowała, że w sumie 85 zwolnionych osób znalazła pracę na otwartym rynku pracy. Porównując z 238 osobami, które tą pracę straciły oznacza to, że jedynie 36% beneficjentów, którzy stracili pracę nadal jest aktywnych zawodowo. Należy jednak pamiętać, że część osób zwolnionych mogła stracić zdolność do pracy oraz że nie wszystkie PES monitorują losy swoich beneficjentów.
- Analiza średnich dla poszczególnych form prawnych (tylko podmiotów, które zadeklarowały, że w ostatnim roku dokonały zwolnień swoich beneficjentów oraz znalazły dla nich pracę na otwartym rynku) pokazuje, które PES najbardziej „dbają” o zagwarantowanie pracy dla swoich beneficjentów na zewnątrz organizacji. Są to spółdzielnie socjalne (średnia liczba osób zwolnionych i tych, które znalazły pracę na otwartym rynku równa 2), fundacje (średnia liczba osób zwolnionych – 14, tych, które znalazły pracę na otwartym rynku - 13) i stowarzyszenia (średnia liczba osób zwolnionych – 3, tych, które znalazły pracę na otwartym rynku - 2).
- W 2016 r. 124 PES z 358 badanych organizacji (34,6%) nie podejmowała współpracy z wolontariuszami, pozostałe 234 PES (65,4%) współpracowały z co najmniej jednym wolontariuszem. Średnia liczba wolontariuszy na 1 organizację wynosiła prawie 19 osób, mediana 10. W sumie 234 PES współpracowało w 2016 roku z 4416 wolontariuszy. Były to głównie fundacje (80%) i stowarzyszenia (70%), na trzecim miejscu plasują się spółdzielnie socjalne, z których połowa angażowała do organizacji wolontariuszy, na czwartym OSP - 35%.

Rozwój zasobów ludzkich

- Zdecydowana większość – 81% PES nie planuje zmian w poziomie zatrudnienia w czasie najbliższych 12 miesięcy. Spośród pozostałych organizacji, więcej planuje jednak zwiększyć zatrudnienie (16%) niż je zmniejszyć (3%). Najbardziej optymistycznie podchodzą do planów zatrudnienia spółdzielnie socjalne- więcej niż połowa planuje zwiększyć zatrudnienie. Relatywnie najwięcej zwolnień planują spółdzielnie pracy.
- 65% badanych PES uznaje swoich członków za osoby znaczące w procesie decyzyjnym dotyczącym losów organizacji, kolejne 19% deklaruje średni wpływ członków na decyzje dotyczące PES. Największy wpływ deklarują wszystkie spółdzielnie, OSP oraz 90% stowarzyszeń. Fundacje relatywnie najczęściej zaznaczyły, że badana kwestia ich nie dotyczy.
- Wpływ pracowników PES na podejmowanie ważnych decyzji dotyczących organizacji jest znacznie mniejszy niż członków – ponad 50% badanych twierdzi, że sytuacja wpływu pracowników na decyzje w PES ich nie dotyczy, 25% PES zaznaczyło, że pracownicy mają średni wpływ na podejmowanie istotnych decyzji w organizacji, a 17% deklarowała duży wpływ (głównie fundacje, w drugiej kolejności stowarzyszenia, w trzeciej spółdzielnie socjalne).
- W 2016 r. pracownicy PES byli zainteresowani podnoszeniem swoich kompetencji i kwalifikacji w drodze edukacji formalnej, jak i nieformalnej oraz wykorzystywali dostępne na rynku możliwości – robiło tak 155 z 360 PES (43%).
- Najczęściej wybieraną dziedziną podnoszenia kwalifikacji jest od pięciu lat pozyskiwanie środków finansowych (np. z Unii Europejskiej), następnie szkolenia z finansów i księgowości, promocji i reklamy, kolejne w rankingu najpotrzebniejszych szkoleń zajmują szkolenia branżowe – zgodne z profilem działalności organizacji. Najmniejszym zainteresowaniem cieszyły się techniki sprzedaży i technologie teleinformatyczne.
- PES prowadzące działalność gospodarczą oraz łączące działalność gospodarczą z odpłatną najchętniej skorzystałyby ze szkoleń w obszarze: promocji i reklamy, księgowości i finansów, prawa oraz szkoleń branżowych. PES nie prowadzące działalności ekonomicznej są w zdecydowanej przewadze zainteresowane szkoleniami z zakresu pozyskiwania środków finansowych na działalność; duża ich część zaznaczyła też, że nie jest zainteresowana podnoszeniem kwalifikacji swoich pracowników.
- Spółdzielnie socjalne najbardziej zainteresowane były pozyskaniem wiedzy z zakresu specyfiki branży, w której działają, finansów i księgowości oraz promocji
- Fundacje interesują się wiedzą na temat pozyskiwania środków finansowych, promocją i reklamą oraz szkoleniami branżowymi.
- Stowarzyszenia mają potrzeby związane ze zdobyciem wiedzy nt. możliwości pozyskiwania źródeł finansowych, finansów i księgowości oraz promocją i reklamą.
- Spółdzielnie pracy oraz inwalidów i niewidomych oraz inne formy spółdzielni (poza mieszkaniowymi) mają podobne potrzeby i dotyczą one: księgowości i finansów oraz szkoleniami branżowymi i z technik sprzedaży.
- Ochotnicze straże pożarne, o ile potrzebują szkoleń (1/3 nie widzi takiej konieczności) to dotyczą one pozyskiwania środków finansowych oraz księgowości i finansów.

Działalność ekonomiczna

- W badaniu z 2016 roku rozszerzono grupę badanych podmiotów również na te, które nie prowadzą działalności ekonomicznej i jak wynika z badania stanowią one większość próby badawczej. Z tych, które omawianą działalność prowadzą, większość wymieniła działalność

usługową, drugą w kolejności pod względem liczby wskazań, była „innego rodzaju działalność” (działalność w obszarze kultury, edukacji, opieki nad osobami zależnymi, promowania działań organizacji i przedsiębiorstw, sportu) oraz działalność handlowa. Przetwórstwo spożywcze oraz hodowla i uprawa nie są domeną badanych PES i były wskazywane marginalnie.

- Najwięcej badanych PES sprzedawało produkty i usługi beneficjentom – 46%, w drugiej kolejności – osobom indywidualnym (38%), dopiero na trzecim miejscu są przedsiębiorstwa (7%); 6% PES uznało za głównego klienta podmioty publiczne, a 3% - inne podmioty ekonomii społecznej.
- Na podstawie rozkładu badanych PES według wielkości przychodów ogółem osiągniętych w 2016 roku, możemy stwierdzić, iż najwięcej podmiotów deklaruje osiągnięcie przychodu ogółem powyżej 10 tysięcy złotych, ale nieprzekraczającego 100 tysięcy złotych. Na drugim miejscu pod względem liczebności znalazła się kategoria PES deklarująca brak jakiegokolwiek przychodu, następnie PES, które osiągnęły do 10 tysięcy przychodu. Jednak badane PES są mocno zróżnicowane – więcej niż co dziesiąte PES osiągnęło w 2016 r. ponad 1 mln przychodu.
- Wybierając z próby jedynie fundacje i stowarzyszenia (w tym OSP) oraz tzw. „inną formę prawną”⁶, które zaznaczyły prowadzenie działalności ekonomicznej (gospodarczej, odpłatnej oraz równoległe – gospodarczej i odpłatnej) dostajemy informacje od 113 przypadków PES. Średni udział przychodów z działalności ekonomicznej w tych podmiotach wynosi 25,5%, ale mediana tylko 7.
- W roku 2016 największy odsetek badanych PES, w związku z tym, że nie prowadzi działalności ekonomicznej (dla przypomnienia – 235 PES) odpowiedziało, że pytanie o wynik finansowy ich nie dotyczy. Zysk z prowadzenia działalności ekonomicznej wykazało 14% PES, stratę zaś 9%, ani zysk ani stratę – blisko co piąte badane PES.
- Przyglądając się efektowi prowadzonej działalności ekonomicznej relatywnie najlepszą sytuację mają podmioty zakwalifikowane do „innej formy prawnej”, czyli inne spółdzielnie niż pracy, socjalne i inwalidów i niewidomych, spółdzielnie socjalne (2/3 osiągnęła w 2016 r. zysk). Stowarzyszenia i fundacje to podmioty, które cechuje głównie bilans zerowy (wy tłumaczeniem może być fakt, że większość z nich prowadzi tylko statutową działalność odpłatną, która co do zasady nie może generować zysku). Ok. 25% stowarzyszeń i 30% fundacji osiągnęła jednak zysk w 2016 r. Spółdzielnie socjalne zakończyły rok z bardzo różnym efektem: 5 z 11 osiągnęła zysk, ale też 4 z 11 – stratę, 2 spółdzielnie ani zysk ani stratę.
- Drugim czynnikiem świadczącym o kondycji przedsiębiorstwa może być tzw. wskaźnik optymizmu w zakresie prowadzonej działalności ekonomicznej. 69% badanych PES przewiduje, że ich sytuacja finansowa, w porównaniu do roku poprzedniego, nie ulegnie większej zmianie. 22% PES uważa, że ich kondycja finansowa polepszy się, pozostała grupa - 9% przewiduje pogorszenie sytuacji finansowej swojej organizacji. Relatywnie optymistyczne przewidywania co do przyszłej sytuacji finansowej charakteryzują spółdzielnie socjalne, na drugim miejscu – fundacje. Ochotnicze straże pożarne, badane spółdzielnie pracy i zdecydowana większość stowarzyszeń nie przewiduje zmian – ani pogorszenia ani poprawy swej sytuacji. Relatywnie najbardziej niepewne sytuacji finansowej w najbliższej przyszłości (czyli roku 2017) były inne formy prawne (spółdzielnie inne niż mieszkaniowe).

---

⁶ pominięte zostały spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych oraz socjalne gdyż w ich przypadku przychód z działalności gospodarczej stanowi główny element w strukturze przychodów.

- Istotną częścią przeprowadzonych badań są odpowiedzi na pytanie o główne bariery i słabości utrudniające rozwój/zwiększenie skali działania podmiotów ekonomii społecznej. Spośród 346 respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na to pytanie, 87 czyli 25% uznało, że nie widzi takich barier. Zdecydowana większość bo 169 PES wskazała trudności z pozyskaniem środków pieniężnych na rozwój organizacji, w drugiej kolejności bariery administracyjne, w trzeciej prawne. Warto zwrócić uwagę, że wyżej wymienione przeszkody są niezależne od PES, nie wynikają z ich słabości, braku zasobów, doświadczenia itd., tylko są barierami zewnętrznymi, w tym systemowymi. Dopiero na piątym miejscu pod względem uciążliwości dla rozwoju znajdują się: braki związane z wyposażeniem, brak doświadczenia i wiedzy w organizacji czy trudności w zarządzaniu zespołem, profil pracowników, itp. czynniki, które można zaliczyć do kontrolowanych przez organizację.
- Analizując bariery rozwoju PES ze względu na ich formę organizacyjną widać że stowarzyszenia i fundacje wskazują przede wszystkim na trudności z pozyskaniem środków pieniężnych na rozwój organizacji oraz biurokrację. Dla spółdzielni socjalnych największy problem stanowi: zła koniunktura na rynku, brak wyposażenia oraz trudności z pozyskaniem środków na rozwój. Dla spółdzielni inwalidów i niewidomych jedynym wspólnym problemem jest brak popytu i profil pracowników, natomiast dla spółdzielni pracy zła koniunktura, przepisy prawne i biurokracja. Wśród podmiotów niedostrzegających barier w rozwoju organizacji liderem są OSP.
- W Małopolsce funkcjonują tzw. ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (OWES) oferujące szerokie wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej. W tegorocznej edycji badania poproszono zatem badane podmioty o zaznaczenie maksymalnie 5 najważniejszych form wsparcia potrzebnych PES. Badane PES w zdecydowanej większości wskazały granty na rozwój usług społecznych (205 wskazań), następne w kolejności były: usługi prawne (137 PES), specjalistyczne szkolenia (121 PES) oraz usługi księgowo (119). Najmniej oczekiwaną formą wsparcia okazało się wsparcie doradcy biznesowego (20 wskazań).

II. METODOLOGIA I ANALIZA WYNIKÓW BADANIA – kluczowe kwestie

II.1 Populacja badania i stopień realizacji próby

Badaniem objęte zostały następujące podmioty, do których pozyskano dane kontaktowe z rejestru REGON przekazane przez Główny Urząd Statystyczny:

- spółdzielnie socjalne,
- spółdzielnie inwalidów i niewidomych,
- spółdzielnie pracy,
- inne spółdzielnie, poza mieszkaniowymi,
- stowarzyszenia, w tym ochotnicze straże pożarne,
- fundacje.

W sumie w bazie znalazło się 9078 podmiotów, do których został wysłany kwestionariusz ankiety internetowej.

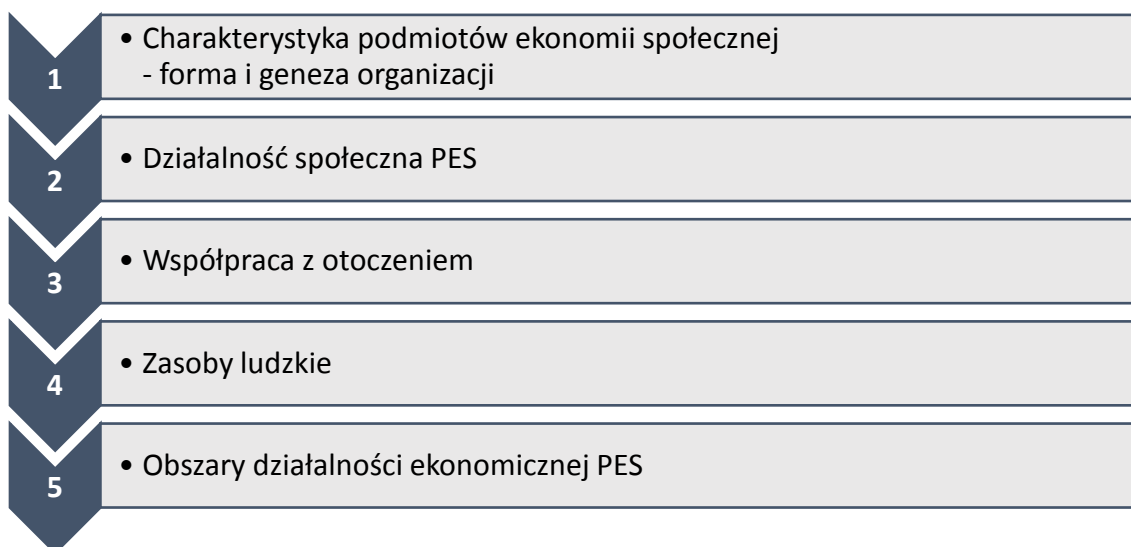
Badanie składało się z dwóch faz:

1. samodzielnego wypełniania ankiety internetowej (CAWI)
2. wypełniania ankiety internetowej (CAWI) wspomaganą kontaktami z pracownikami ROPS. Obejmowały one w szczególności:
  - kontakty telefoniczne w celu zachęcenia do udziału w badaniu,
  - ponowną wysyłkę zaproszeń oraz linków do ankiety z aplikacji,
  - kontakty telefoniczne z podmiotami, które nie rozpoczęły wypełniania ankiety w celu uzupełnienia wszystkich odpowiedzi.

Kwestionariusz ankiety dostępny był od dnia 10 kwietnia 2017 r. do 20 maja 2017 r., przy czym od 10 maja podjęte zostały kontakty telefoniczne. W efekcie podjętych działań uzyskano odpowiedzi od 409 podmiotów, z tego 340 wypełniło ankietę w całości.

Wyniki badań prezentowane są w raporcie w podziale na pięć głównych obszarów badawczych. Podział ten, w dużym stopniu odzwierciedla strukturę narzędzia wykorzystanego w procesie gromadzenia danych. Podział i kolejność prezentowanych w niniejszym raporcie analiz, przedstawia poniższy schemat.

Schemat 1. Analizowane obszary

Źródło: Opracowanie własne.

W związku z tym, że nie wszystkie badane podmioty wypełniły ankietę w całości, udzielone przez nie odpowiedzi analizowane i prezentowane są w raporcie w ramach wyżej wymienionych obszarów. Przy charakterystyce wyników odnośnie każdego z tych obszarów pod wykresem umieszczono liczbę podmiotów (N), które udzieliły odpowiedzi na dane pytanie.

Przy podawaniu informacji o rozkładach odpowiedzi na poszczególne pytania zawarte w ankiecie, przyjęto poniższe zasady:

- podawanie wartości procentowej (% z ogółu) przy charakteryzowaniu ogółem badanych podmiotów, np.

W procesie założycielskim organizacji 78% wskazała głównie na udział środków prywatnych.

- podawanie liczebności w przypadku porównywania odpowiedzi badanych w podziale na reprezentowaną formę prawną (poza stowarzyszeniami i fundacjami, których liczebności w badaniu były wystarczająco wysokie).

W procesie założycielskim na udział środków prywatnych wskazały 2 z 14 spółdzielni socjalnych, 89% fundacji (88 z 99) oraz 4 z 7 spółdzielni pracy.

III. Charakterystyka badanych podmiotów ekonomii społecznej. Forma i geneza

Charakterystyka PES uwzględnia następujące wymiary:

- 1) forma prawna badanej organizacji,
- 2) rodzaj prowadzonej działalności ekonomicznej,
- 3) okres funkcjonowania organizacji na rynku,
- 4) rodzaj podmiotu inicjującego powstanie organizacji
- 5) oraz charakter środków finansowych wykorzystanych przy jej zakładaniu (publiczne/prywatne).

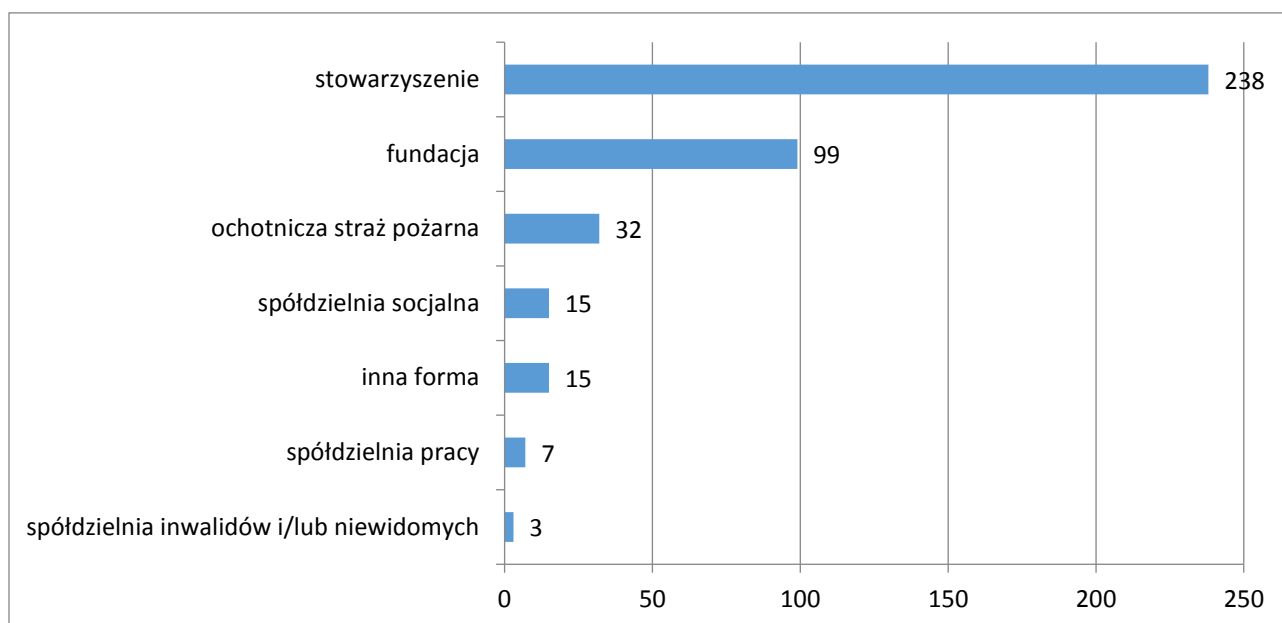
Kryteria wyboru populacji przyjęte w badaniu określały precyzyjnie formę prawną podmiotów, które mogły znaleźć się w próbie. Badaniami objęte zostały następujące kategorie podmiotów:

- 1) spółdzielnie socjalne,
- 2) spółdzielnie inwalidów i niewidomych,
- 3) spółdzielnie pracy,
- 4) inne spółdzielnie poza mieszkaniowymi,
- 5) fundacje,
- 6) stowarzyszenia, w tym ochotnicze straże pożarne,
- 7) spółki non profit założone przez NGO (ani jeden podmiot tego typu nie wziął udziału w tegorocznym badaniu).

Najliczniejszą grupę podmiotów, która zaczęła wypełnianie kwestionariusza stanowiły stowarzyszenia 58% (238 z 409), następnie fundacje 24% (99 z 409) oraz ochotnicze straże pożarne, które zostały wydzielone ze szeregu stowarzyszeń 8% (32 z 409). W przypadku spółdzielni, w badaniu wzięło udział:

- 15 z zarejestrowanych 89 spółdzielni (wg. danych z KRS na dzień 08.12.2016 r. zarejestrowanych było 94 spółdzielni socjalnych, z tego 5 było w stanie likwidacji).
- 3 z 15 działających spółdzielni inwalidów (wg. danych z KRS na dzień 08.12.2016 r. zarejestrowanych było 22 spółdzielni inwalidów, z czego 7 jest w stanie likwidacji).
- 7 z 129 spółdzielni pracy (wg. danych z KRS na dzień 08.12.2016 r. zarejestrowanych było 162 spółdzielnie pracy z czego 33 były w stanie likwidacji).
- oraz 15 podmiotów zaszeregowanych jako „inna forma”, w skład których weszły inne spółdzielnie: 7 spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, 6 spółdzielni ogrodniczych, rolniczych, handlowych oraz związek wyznaniowy i stowarzyszenie gmin i powiatów.

Wykres 1. Forma organizacyjna badanych podmiotów.

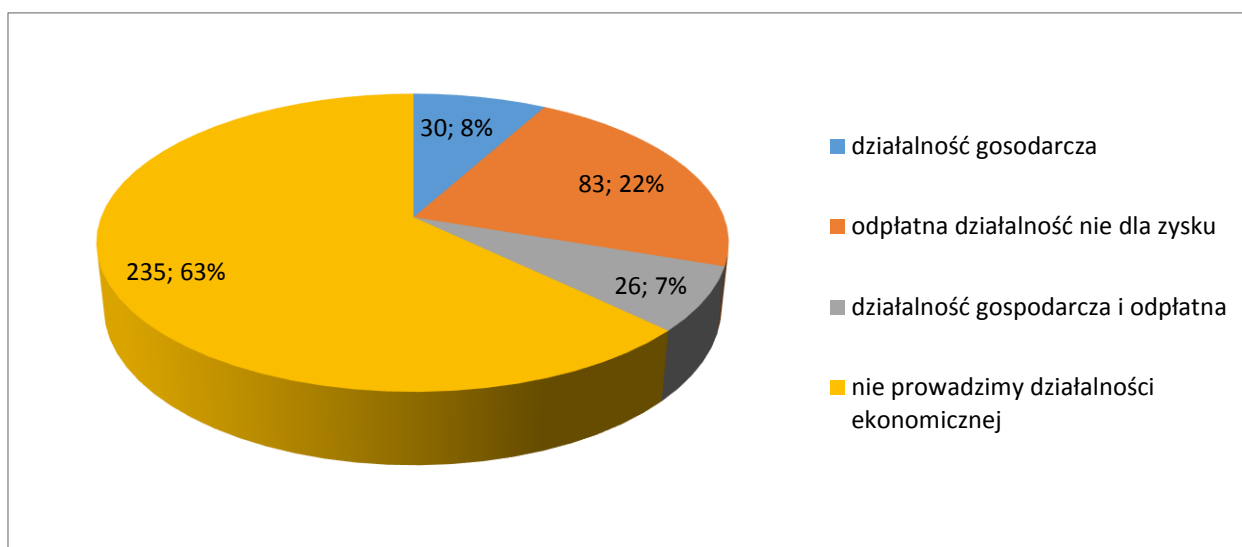
N=409

W badaniu z 2016 roku zrezygnowano z „filtru”, jakim była konieczność prowadzenia działalności ekonomicznej, rozumianej jako zarejestrowana działalność gospodarcza, odpłatna działalność nie dla zysku lub obydwie formy jednocześnie. Kryterium to dotyczyło przede wszystkim fundacji i stowarzyszeń, spółdzielnie bowiem (socjalne⁷, pracy, inwalidów i niewidomych) prowadzą zarejestrowaną działalność gospodarczą. Drugim kryterium, z którego zrezygnowano w tegorocznym badaniu był wymóg stałego charakteru prowadzenia działalności ekonomicznej.

W tegorocznym badaniu, tak jak w ubiegłych, najliczniejszą kategorię stanowiły PES nie prowadzące działalności ekonomicznej (63%), odpłatną działalność nie dla zysku wskazało 22% badanych, działalność gospodarczą – 8%, a łącznie działalność gospodarczą i odpłatną – 7%.

⁷ Spółdzielnie socjalne mogą obok działalności gospodarczej prowadzić też działalność odpłatną pożytku publicznego.

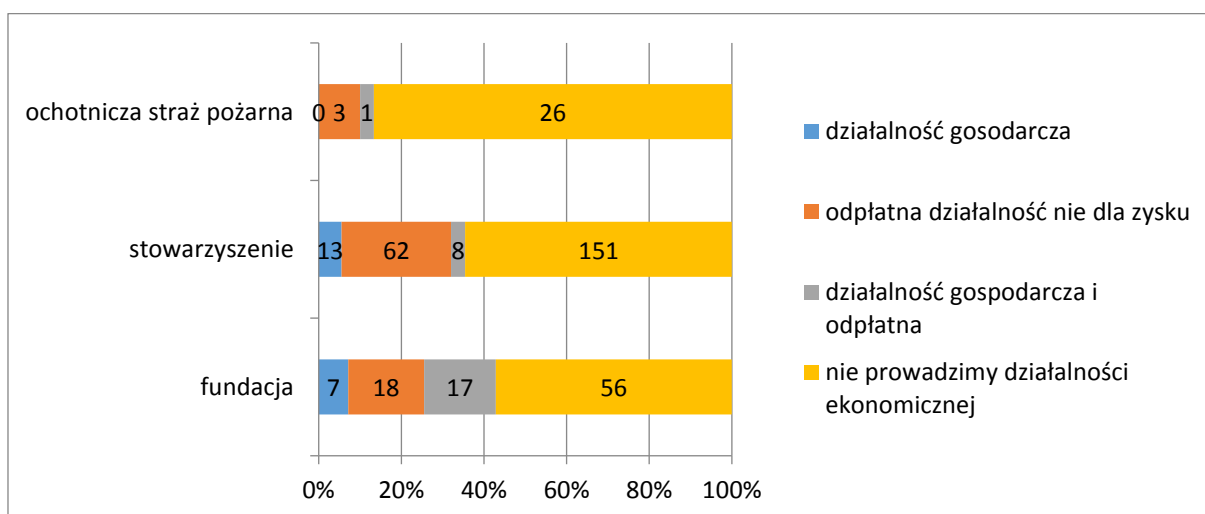
Wykres 2. Forma prowadzonej działalności ekonomicznej.

N=374

- Spośród PES, które nie prowadziły działalności ekonomicznej, proporcjonalnie najliczniejszą grupę stanowiły OSP (26 na 30 tego typu organizacji), następnie stowarzyszenia (ponad 60%); fundacje nie prowadzące działalności ekonomicznej stanowią ponad 50%.
- Działalność odpłatna jest wskazywana relatywnie najczęściej przez stowarzyszenia 26,5%, 18% fundacji oraz 3 na 30 OSP.
- Działalność łączoną (gospodarczą i odpłatną) relatywnie najczęściej prowadzą fundacje (ok. 20%), stowarzyszenia śladowo (3,4%) i 1 na 30 OSP.
- Działalność gospodarczą prowadzi 7% fundacji i 5% stowarzyszeń oraz 1 na 30 OSP.

Wykres 3. Rodzaj prowadzonej działalności ekonomicznej w wybranych formach organizacyjnych.

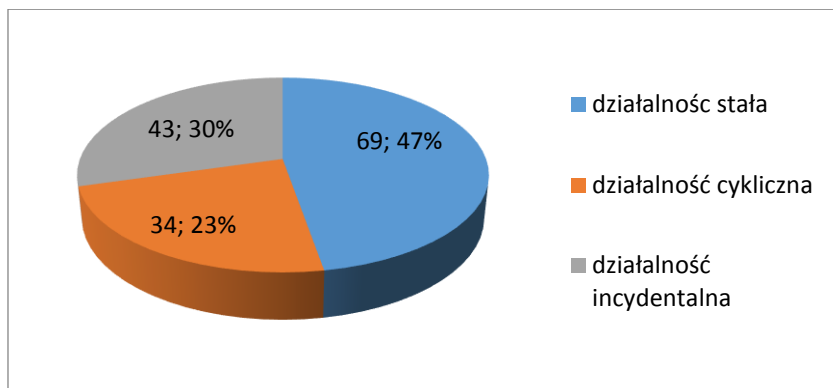

N=362

Kryterium dodatkowym w przypadku prowadzenia działalności ekonomicznej był jej stały, cykliczny bądź incydentalny charakter. Spośród 146 PES, które odpowiedziały na to pytanie blisko połowa (47%) prowadzi działalność zarobkową w sposób stały, 23% deklaruje działalność cykliczną, a 30% incydentalną.

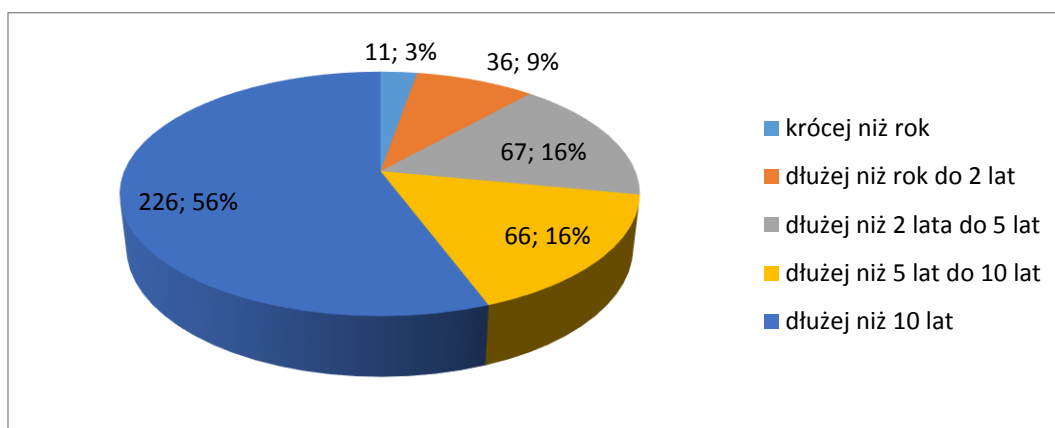
Wykres 4. Charakter prowadzonej działalności ekonomicznej.

N=146

Biorąc pod uwagę długość funkcjonowania organizacji na rynku, ponad połowa badanych podmiotów ekonomii społecznej to podmioty starsze, funkcjonujące dłużej niż 10 lat. Najstarsze PES w próbie (działające powyżej 10 lat) to spółdzielnie inwalidów i niewidomych, spółdzielnie pracy oraz inne formy spółdzielni i ochotnicze straże pożarne. Blisko 60% stowarzyszeń, które uczestniczyły w badaniu to organizacje działające dłużej niż 10 lat. Relatywnie najmłodsze są spółdzielnie socjalne - 12 z 15 działa na rynku dłużej niż 2 lata do 5 lat. Fundacje są bardzo zróżnicowane i podobne odsetki mieszczą się we wszystkich kategoriach poza kategorią „krócej niż rok”, w której były tylko 3 wskazania.

Wykres 5. Długość istnienia na rynku.

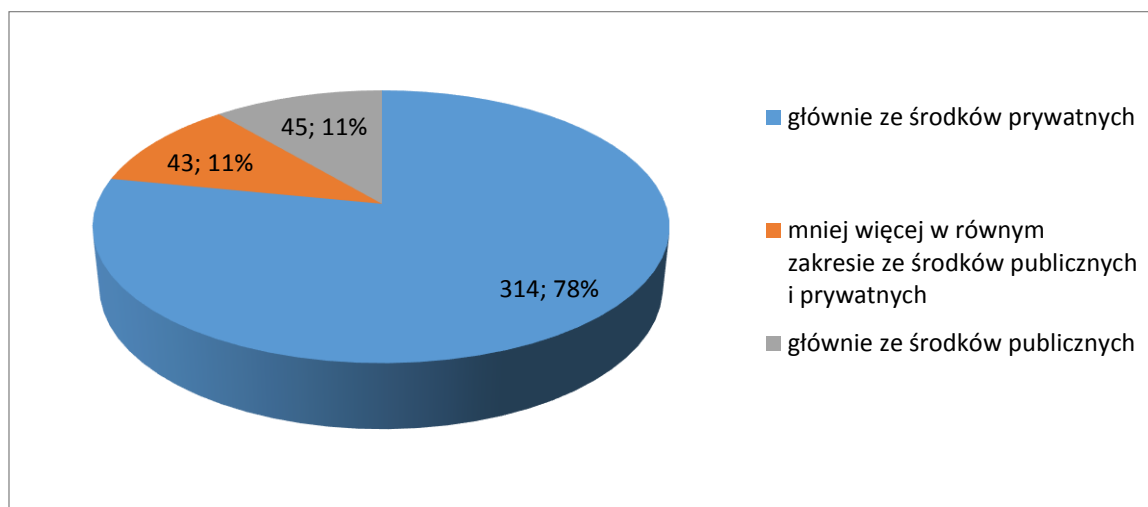

N=406

Badane podmioty zapytano również o charakter środków finansowych wykorzystanych przy ich zakładaniu. Na podstawie rozkładu odpowiedzi można zauważyć, że w procesie założycielskim organizacji ponad trzy czwarte podmiotów - 78% wskazało głównie na udział środków prywatnych.

Pozostałe 22% podzieliło się niemal na równe części – 45 PES powstało głównie ze środków publicznych a 43 PES mniej więcej w równym stopniu ze środków prywatnych i publicznych.

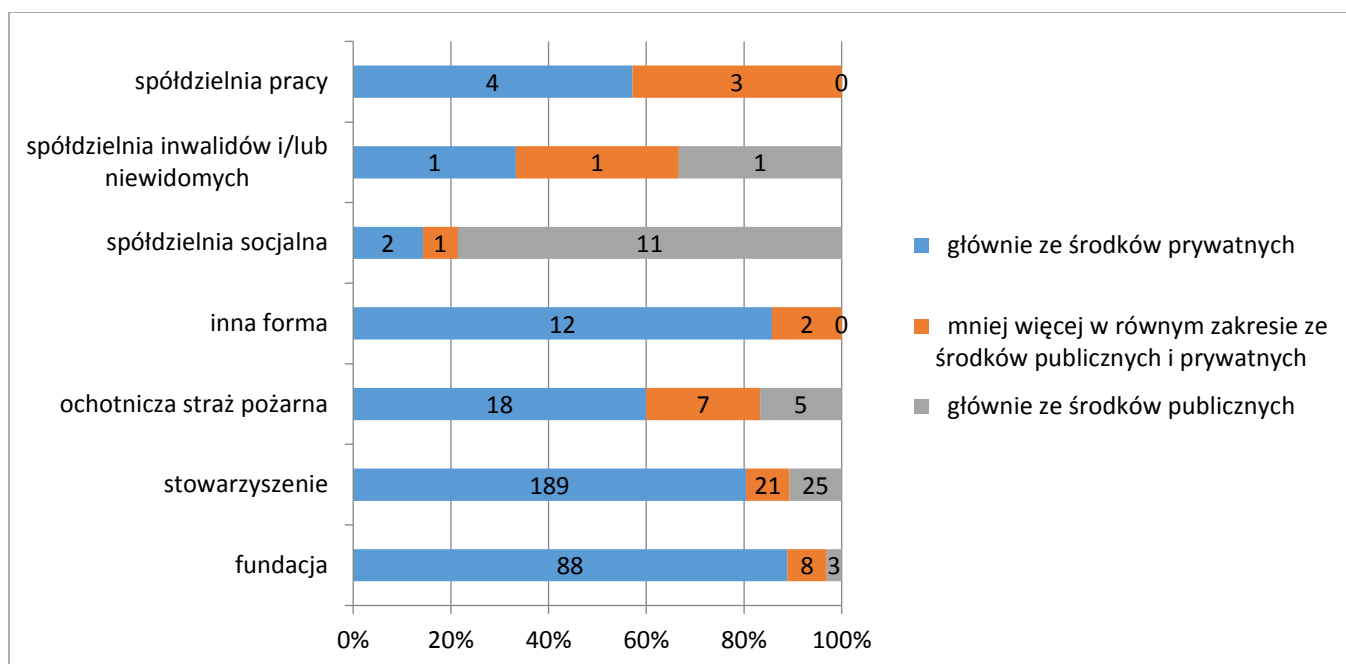
Wykres 6. Rodzaj środków finansowych służących w procesie założycielskim.

N=402

Korelując formę prawną z rodzajem środków publicznych stanowiących podwaliny pod rozpoczęcie działalności, jak co roku widzimy to samo zjawisko - fundacje i stowarzyszenia powstały głównie ze środków prywatnych (ponad 80% stowarzyszeń i 90% fundacji). Spółdzielnie socjalne wskazują główny udział środków publicznych; spółdzielnie pracy oraz inwalidów i niewidomych wskazywały różnorodne odpowiedzi bez wyraźnej tendencji, ochotnicze straże pożarne w 60% wskazywały środki prywatne, następnie mieszane (prywatne i publiczne) a inne formy (w których znalazły się głównie spółdzielnie ogrodnicze, rolnicze i samopomoc chłopska – wskazują również głównie środki prywatne.

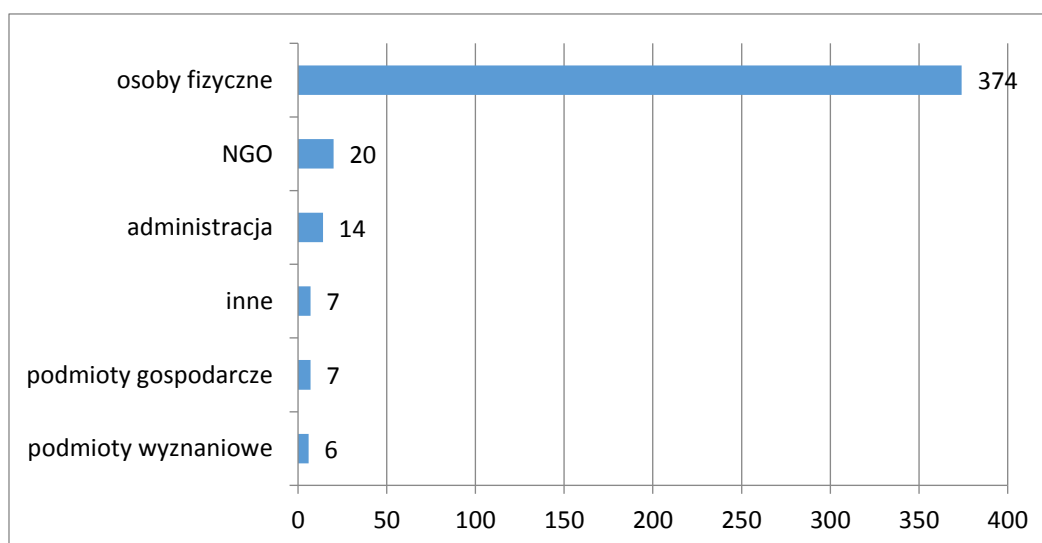
Wykres 7. Charakter środków wykorzystanych w procesie założycielskim a forma prawna organizacji.

N=402

Mając na uwadze, że badane PES mogły zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź, 93% badanych PES wskazuje osoby fizyczne jako założycieli podmiotu. W dalszej kolejności podmioty ekonomii społecznej jako założycieli wskazywały organizacje pozarządowe, administrację samorządową oraz podmioty gospodarcze, wyznaniowe i inne.

Wykres 8. Założyciele organizacji.

N=402. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Ponieważ osoby fizyczne były najczęstszymi założycielami wszystkich form prawnych, warto zwrócić uwagę na to, dla jakich PES fundatorami były NGO, administracja, podmioty wyznaniowe i gospodarcze. Dla spółdzielni socjalnych w przeważającej mierze założycielami były NGO i administracja publiczna, domyślić się zatem możemy, że są to spółdzielnie socjalne założone przez dwie osoby prawne. Podmioty gospodarcze były założycielami głównie fundacji, a podmioty wyznaniowe fundacji i stowarzyszeń (oraz jednego OSP).

Zestawiając ze sobą formę prawną organizacji, rodzaj jej założyciela/założycieli oraz charakter środków wykorzystanych w procesie założycielskim, możemy wskazać na pewne wzory powstawania PES:

- Fundacje i stowarzyszenia powstają głównie z inicjatywy osób fizycznych, przy wykorzystaniu głównie środków prywatnych;
- Założycielami spółdzielni socjalnych pozostają osoby fizyczne lub organizacje pozarządowe i osoby prawne, wykorzystując przede wszystkim środki publiczne;
- Spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych oraz inne formy spółdzielni powstają jako inicjatywa osób fizycznych z wykorzystaniem różnych środków.

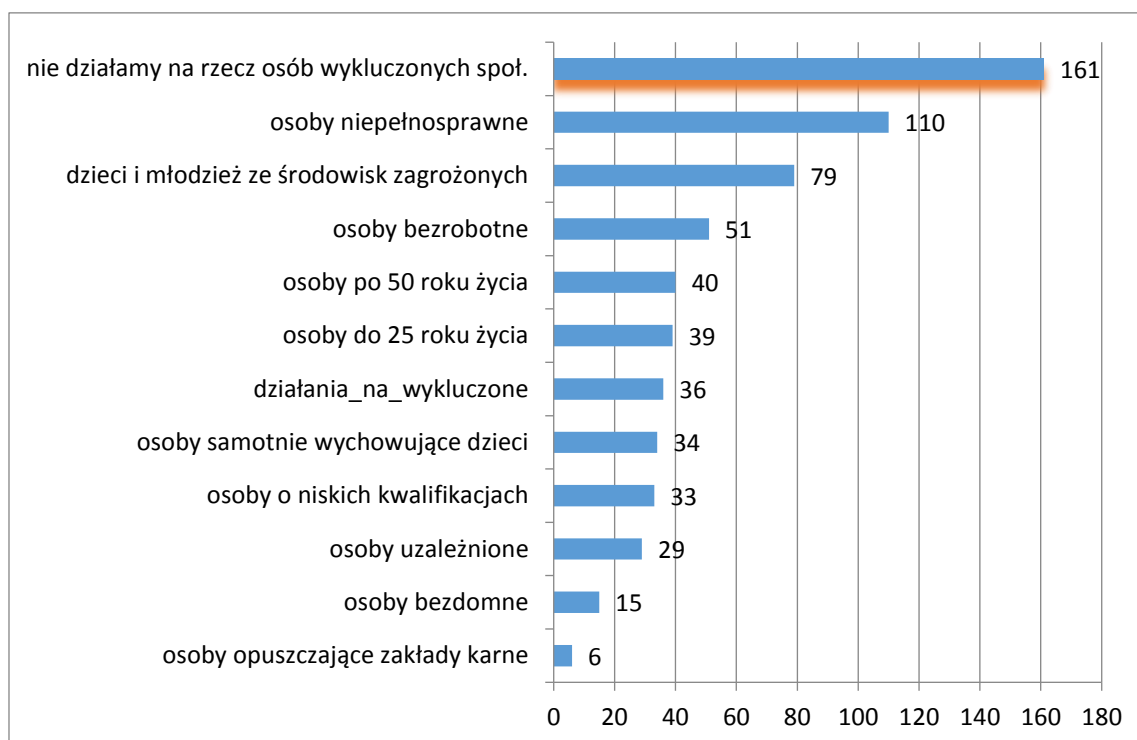
IV. Działalność społeczna badanych podmiotów ekonomii społecznej

IV.1 Działania na rzecz wykluczonych lub/i zagrożonych wykluczeniem społecznym

Na pytanie dotyczące działań (w tym zatrudnienia) na rzecz osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym większość, bo 57% badanych PES, zadeklarowała prowadzenie takiej działalności. PES, które przyznały, że nie prowadzą działalności na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (43% czyli 161 z 371) to przede wszystkim spółdzielnie pracy oraz inne formy spółdzielni. Również połowa ochotniczych straży pożarnych i 1/3 stowarzyszeń oraz fundacji nie prowadzi działań na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Badane organizacje, które prowadzą działalność na rzecz wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym zostały poproszone o wskazanie, na rzecz jakich konkretnych grup osób wykluczonych działały w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Uczestnicy badania do wyboru mieli 11 grup odpowiedzi (w tym odpowiedź „inne”). Podobnie jak we wszystkich sześciu wcześniejszych edycjach badań, tak i w 2016 roku główną grupą beneficjentów dla PES, które deklarują działalność na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym były osoby niepełnosprawne (110 na 210 PES). Na drugim miejscu znajdują się dzieci i młodzież z zagrożonych środowisk (79 na 210 PES), następnie osoby bezrobotne (w tym długotrwale bezrobotne - 51 PES). Najmniej badanych organizacji pracuje na rzecz osób opuszczających zakłady karne i osób bezdomnych. Szczegółowy wykaz organizacji zajmujących się różnymi grupami osób zagrożonych wykluczeniem społecznym przedstawia poniższy wykres.

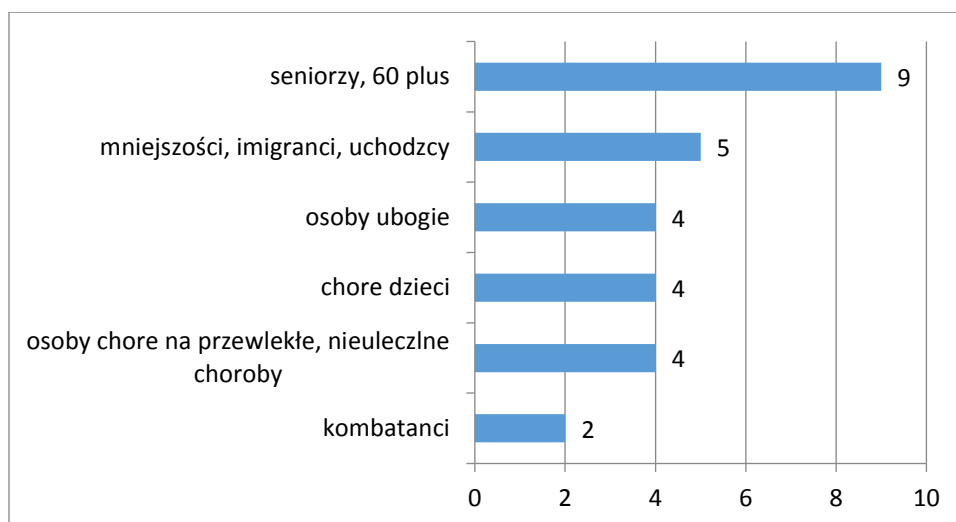
Wykres 9. Działalność na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.

N = 210. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

W grupach wskazywanych, jako „inne” podawano seniorów (9 PES), uchodźców i mniejszości (5 PES) oraz osoby, w tym dzieci przewlekle chore(4 PES), osoby ubogie (4 PES) i kombatantów (2 PES).

Wykres 10. Inne grupy wsparcia badanych PES.

N= 28

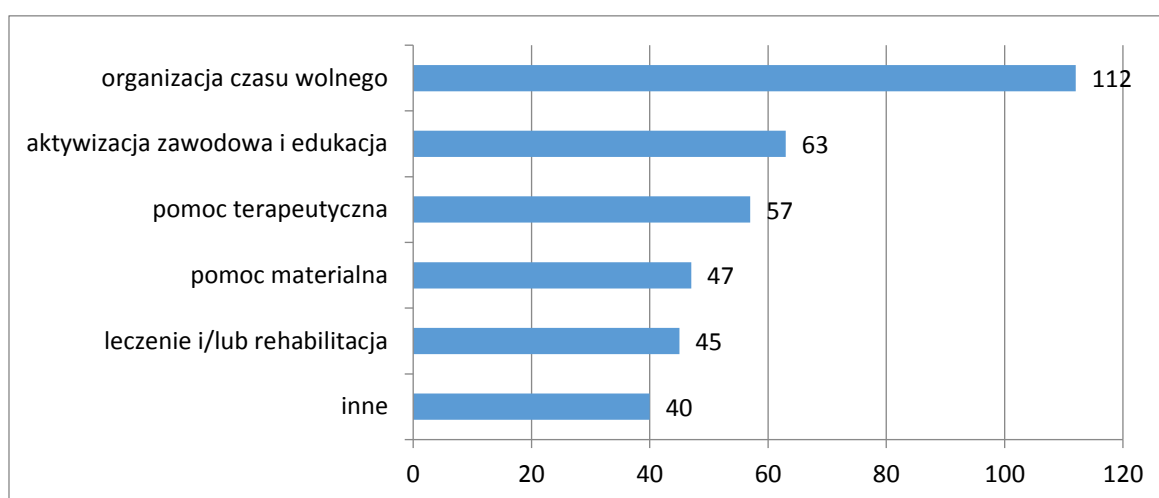
Uwzględniając formę prawną PES, można wyróżnić najczęściej wskazywanych adresatów działań badanych podmiotów. W przypadku spółdzielni socjalnych, najczęściej wskazywanymi adresatami działań były osoby bezrobotne, w tym długotrwale bezrobotne. Fundacje, stowarzyszenia i OSP mają bardzo szerokie grupy beneficjentów z pewną przewagą osób niepełnosprawnych oraz dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym. Spółdzielnie inwalidów

i niewidomych naturalnie wskazały osoby niepełnosprawne, a pozostałe spółdzielnie zaznaczyły, że nie działają na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

PES, które zaznaczyły działania na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poproszono w dalszej kolejności o wskazanie rodzajów działań podejmowanych przez nie w odniesieniu do swoich beneficjentów. Respondenci mieli możliwość wyboru dowolnej liczby odpowiedzi spośród 6 (w tym odpowiedź „inne”).

Spśród ograniczonej do 206 podmiotów próby, najwięcej PES oferowało organizację czasu wolnego i wypoczynku swoim beneficjentom (112 wskazań), na drugim miejscu znalazła się aktywizacja zawodowa i edukacja (63 wskazania), następnie pomoc terapeutyczna (57 PES), pomoc materialna (47 PES), leczenie i rehabilitacja (45 PES). 40 podmiotów wskazało też „inne działania”.

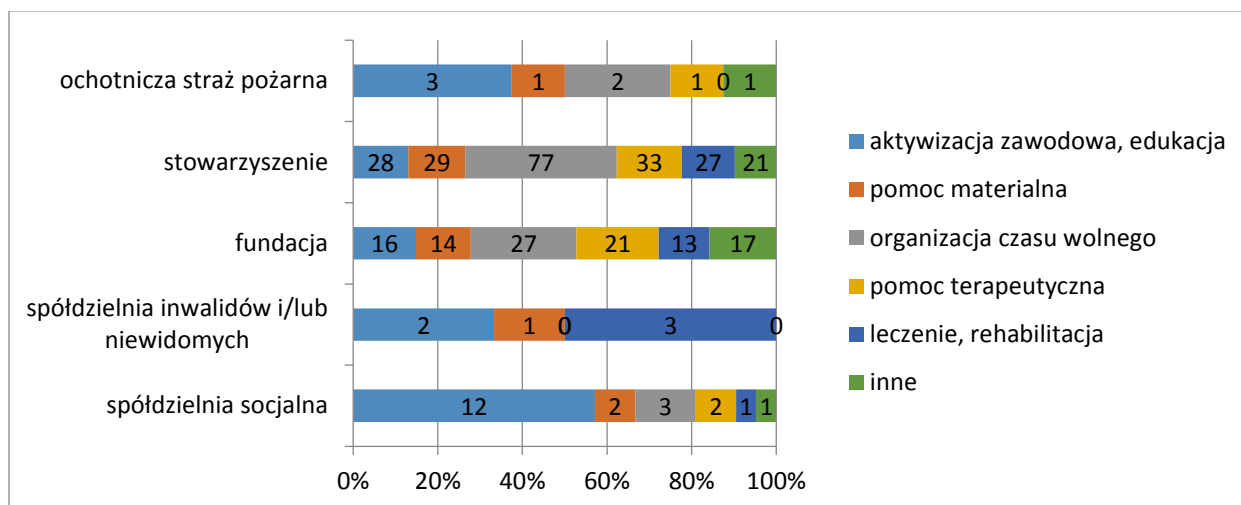
Wykres 11. Działania ukierunkowane na osoby wykluczone społecznie.

N=206. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Przyglądając się poszczególnym formom prawnym PES, można zaobserwować, iż stowarzyszenia i fundacje oraz OSP mają bardzo szerokie spektrum działań bez aktywności wybijających się ponad inne. W spółdzielniach socjalnych zdecydowanie dominująca jest działalność aktywizująca zawodowo i w obszarze edukacji. Spółdzielnie inwalidów i niewidomych, jako podstawowe obszary wskazują aktywizację zawodową oraz rehabilitację i leczenie.

Wykres 12. Działania ukierunkowane na osoby wykluczone społecznie a forma prawna.

N=206. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

W dalszej części badania interesowała nas szczególnie jedna forma wsparcia beneficjentów przez PES – aktywizacja zawodowa i edukacja. 63 PES, które zaznaczyły ten rodzaj podejmowanej aktywności w stosunku do swoich beneficjentów, poproszono o oszacowanie liczby wspartych osób w takich szczegółowych wymiarach jak:

- wsparcie związane z podnoszeniem kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (np. zawodowych, językowych itp.),
- trwałe/ciągłe zatrudnienie w organizacji,
- podnoszenie kwalifikacji zawodowych poprzez okresowe zatrudnienie lub staże zawodowe w ramach organizacji,
- organizowanie staży w instytucjach/firmach zewnętrznych,
- doradztwo i poradnictwo specjalistyczne (np. psychologiczne, zawodowe),
- przystosowanie i „wypuszczenie” na wolny rynek pracy.

W przypadku liczby beneficjentów objętych poszczególnymi rodzajami działań, w tabeli poniżej przedstawiono dla każdego rodzaju działania:

1. liczbę PES, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie,
2. średnią arytmetyczną,
3. medianę,
4. wartość minimalną i maksymalną – czyli minimalną oraz maksymalną liczbę osób objętych danym działaniem,
5. sumę beneficjentów objętych danym działaniem w odniesieniu do wszystkich organizacji, które udzieliły odpowiedzi na dane pytanie.

Statystyki ⁸	Szkolenia i kursy	Zatrudnienie w organizacji	Zatrudnienie okresowe staż	Staż zewnątrzne	Poradnictwo specjalistyczne	Znalezienie pracy na wolnym rynku
N Ważne	60	60	59	57	58	58
Średnia	111	13	6	6	32	7
Mediana	30	5	2	2	23	3
Minimum	1	1	1	1	1	1
Maksimum	1000	92	60	137	146	31
Suma	3127	337	134	200	888	116

Formą wsparcia udzielanego przez PES, oferowaną największej liczbie osób – 3127 – były szkolenia i kursy. Statystyki dotyczące podmiotów organizujących szkolenia i kursy wskazują, że jest to forma wsparcia, którą można objąć największe grupy – średnia dla PES wynosi 111 osób, mediana, która w tym przypadku jest lepszą miarą (jedna wartość maksymalna = 1000 mocno zniekształcająca średnią) wynosi 30 osób.

Zatrudnienie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w organizacji to trzecia w rankingu popularności aktywność PES. Średnia dla PES wynosi 13 osób, zaś mediana 5. W próbie znalazło się jedno PES, które zadeklarowało zatrudnienie w organizacji dla 92 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Podnoszenie kwalifikacji zawodowych poprzez okresowe zatrudnienie lub staże zawodowe w ramach organizacji oraz staże zewnętrzne nie są zbyt popularną formą aktywizacji zawodowej beneficjentów w badanych organizacjach: średnia liczba osób w roku 2016 wynosiła 6, a mediana 2 osoby dla dwóch omawianych form wsparcia. Suma osób objętych okresowym zatrudnieniem bądź stażem w organizacji wynosi 134 osoby, natomiast suma osób, które skorzystały ze stażu w firmach zewnętrznych wynosi 200 osób.

Poradnictwo specjalistyczne zajmuje drugie miejsce po szkoleniach i kursach w rankingu popularności mierzonej zarówno średnią (32) i medianą (23), jak i sumą osób objętych wsparciem (888).

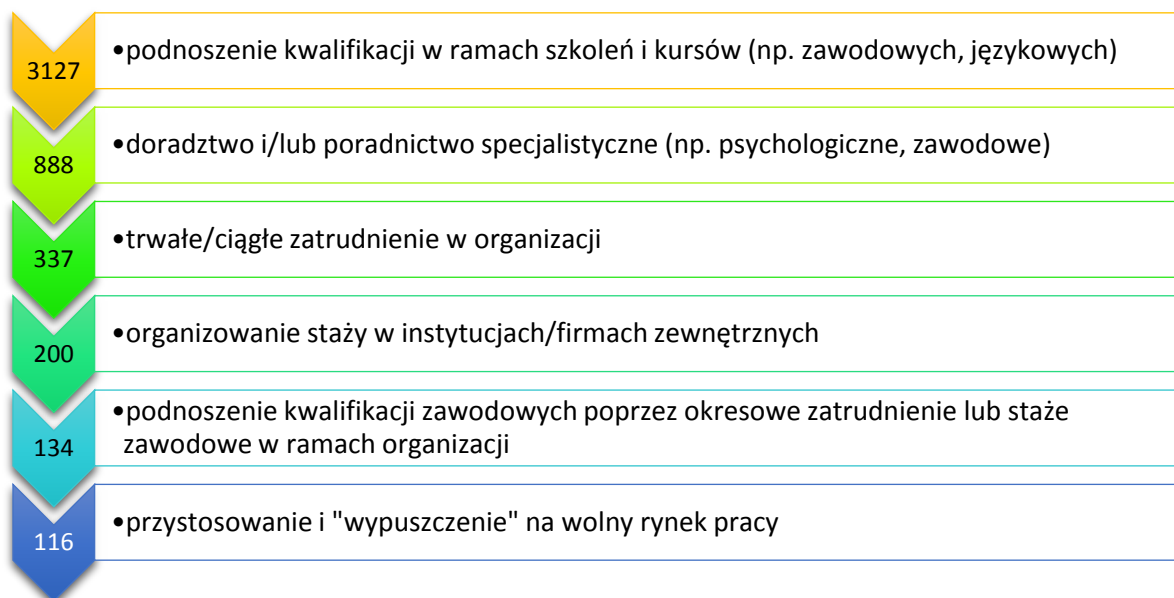
Aktywizacja zawodowa polegająca na znalezieniu (i przygotowaniu) beneficjenta do pracy na „otwartym” rynku jest najrzadszą formą wsparcia oferowaną przez PES. Średnia liczba osób w podmiotach, które zaznaczyły, że stosują tę formę aktywizacji wynosi 7 osób, a mediana 3 osoby; w sumie 116 osób uzyskało wsparcie w postaci pomocy w znalezieniu pracy na zewnątrz organizacji.

⁸ statystyki dla przypadków większych od 0

Poniższy schemat prezentuje ranking działań (od najważniejszych do najmniej ważnych) ze względu na ilość objętych nimi osób.

Schemat 2. Ranking działań na rzecz beneficjentów ze względu na ilość objętych nimi osób (według sumy beneficjentów objętych danym działaniem).

IV.2 Działalność na rzecz społeczności lokalnej

Poza działalnością na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, podmioty ekonomii społecznej angażują się w działalność na rzecz społeczności lokalnej. Dlatego też, w dalszej części badania, pytaliśmy o prowadzenie działań:

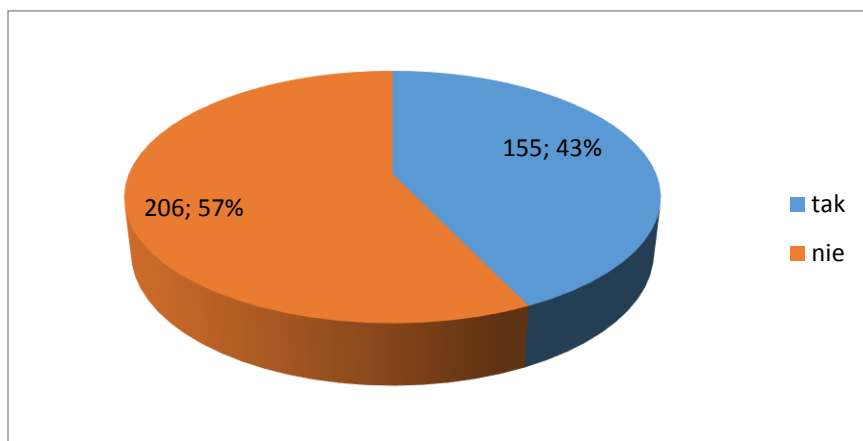
- z zakresu dostarczania usług użyteczności publicznej, w tym usług deficytowych dla społeczności lokalnej oraz
- mających na celu rozwój społeczności lokalnej/regionu poprzez wspieranie produktów lokalnych (pod tzw. "marką lokalną").

Usługi użyteczności publicznej, w tym usługi deficytowe dla społeczności lokalnej zostały opisane, jako usługi zaspakajające ważne potrzeby, których członkowie społeczności lokalnych nie są w stanie zaspokoić samodzielnie np. usługi opiekuńcze, edukacyjne, zdrowotne, socjalne.

Z kolei produkt lokalny zdefiniowano, jako wyrób lub usługę, z którymi utożsamiają się mieszkańcy regionu, najczęściej wytwarzany lokalnie (przez mieszkańców), w sposób niemasowy i przyjazny dla środowiska, z surowców lokalnie dostępnych. Obie definicje zostały zawarte w kwestionariuszu ankiety.

W 2016 roku, 43% badanych PES zadeklarowała działania z zakresu dostarczania usług użyteczności publicznej, w tym usług deficytowych dla społeczności lokalnej (155 z 361 PES, które odpowiedziały na to pytanie).

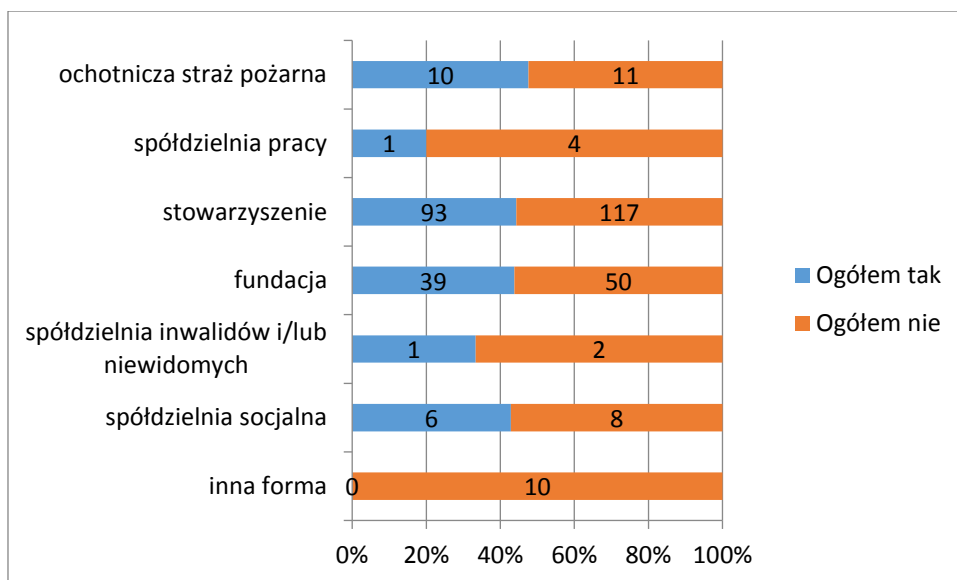
Wykres 13. Działania z zakresu usług użyteczności publicznej.

N = 361

Czy istnieje związek między formą prawną a posiadaniem w swojej ofercie usług użyteczności publicznej? Relatywnie najczęściej realizacją tego typu usług zajmują się jak co roku stowarzyszenia i fundacje. W tym roku po raz pierwszy badaniem objęto też OSP i ten typ PES (blisko połowa) też określa swoje działania w kategoriach realizacji usług użyteczności publicznej; również duża proporcja spółdzielni socjalnych (pomimo małego udziału tego typu podmiotów w badaniu) deklaruje prowadzenie działań dla społeczności lokalnej. Spółdzielnie pracy oraz inwalidów i niewidomych, jak również „inna forma prawna” w której znajdują się głównie inne spółdzielnie poza mieszkaniowymi, to podmioty, których aktywność gospodarcza nie wchodzi w zakres usług użyteczności publicznej.

Wykres 14. Realizacja usług użyteczności publicznej, a forma prawna.

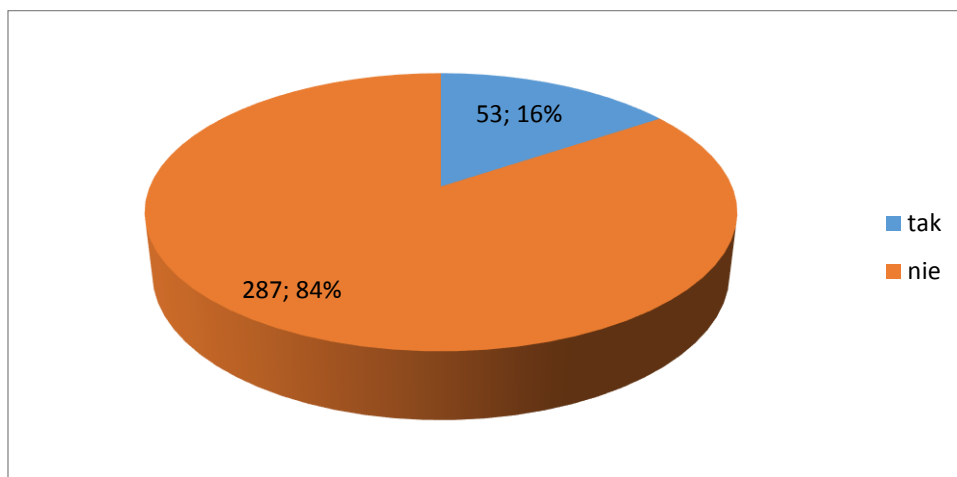

N=352

Wspieranie działalności mieszkańców wytwarzających lokalne, tradycyjne produkty, takie jak: kulinaria, rzemiosło, usługi kulturalne, edukacyjne, turystyczne związane z danym miejscem czy też wytwarzanie przez podmioty ekonomii społecznej tego typu produktów, to druga z interesujących nas aktywności badanych podmiotów. Ten obszar działalności wydaje się być ciekawą niszą do

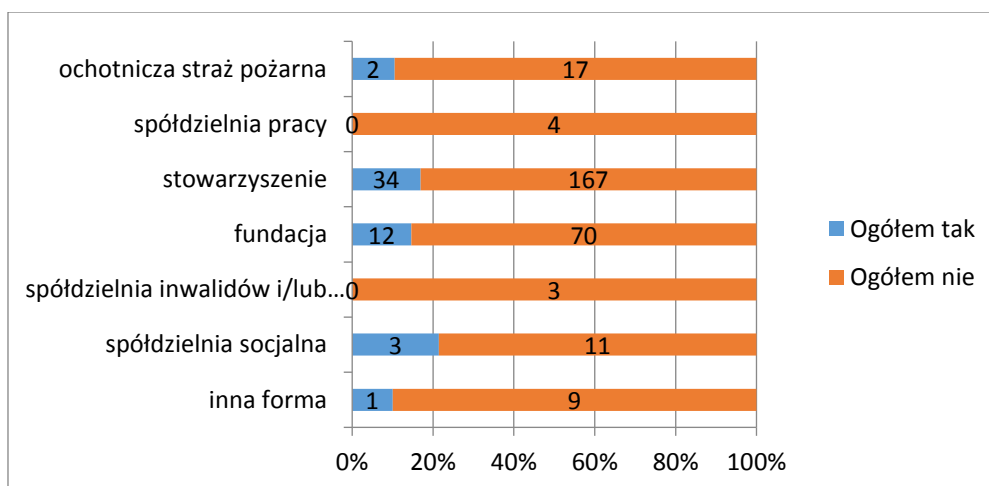
zagospodarowania przez lokalne PES. Obecnie, jak wynika z badania, jest to teren wciąż słabo zagospodarowany – tylko 16% badanych PES produkuje lub pośredniczy w sprzedaży produktów lokalnych i widzi w tej niszy potencjał; pozostała część podmiotów – 84% nie wykazuje zainteresowania tego typu działalnością. Nie można też powiedzieć, że jakiś typ PES „specjalizuje” się w produkcji lokalnym, choć relatywnie najwięcej stowarzyszeń i fundacji w naszej próbie badawczej posiada w ofercie omawianą działalność. Zupełnie niezainteresowane są tą tematyką badane spółdzielnie pracy i spółdzielnie inwalidów i niewidomych.

Wykres 15. Wspieranie produktów lokalnych.

N=340

Wykres 16. Wspieranie produktów lokalnych a forma prawna.

N = 333

W badaniu pytaliśmy o liczbę beneficjentów objętych obydwojoma rodzajami działań na rzecz społeczności lokalnej – liczbę osób, które skorzystały z dostarczanych przez organizację usług deficytowych dla społeczności lokalnej oraz liczbę osób, które uzyskały przychód z tytułu wytworzenia lokalnego produktu, w którego sprzedaży pośredniczyła organizacja. Wyżej wymienione pytania dotyczyły tylko tych organizacji, które zaznaczyły swoją aktywność na danym polu, czyli 155 organizacji w obszarze usług użyteczności publicznej i 53 PES w obszarze produktu lokalnego.

Szacunki dotyczące osób, które skorzystały z usług użyteczności publicznej są wysokie: w sumie 89 561 osób skorzystało z działań świadczonych przez 174 organizacje działające lokalnie. Poniżej zestawiono statystyki dla pełnej próby PES, które odpowiedziały na to pytanie i zaznaczyły większą od zera liczbę beneficjentów (174 PES) oraz drugą tabelę z usuniętym jednym przypadkiem zniekształcającym wynik – PES, które zadeklarowało objęcie wsparciem 15 000 osób.

W przypadku pełnej grupy PES, średnia wynosi 514,7 osób, bez przypadku odstającego – 371 osób; mediana w pierwszym przypadku wynosi 200 osób, w drugim 102 osoby. Konkludując, świadczenie usług zdefiniowanych jako zaspakajające ważne potrzeby, których członkowie społeczności lokalnych nie są w stanie zaspokoić samodzielnie np. usługi opiekuńcze, edukacyjne, zdrowotne, socjalne wiąże się ze wsparciem dużych grup osób w obrębie organizacji.

Tabela 1. Statystyki dotyczące liczby osób, które skorzystały z usług użyteczności publicznej.

liczby osób, które skorzystały z usług użyteczności publicznej			liczby osób, które skorzystały z usług użyteczności publicznej (bez przypadku odstającego =15000)		
N	Ważne	174	N	Ważne	173
Średnia		514,72	Średnia		373
Mediana		108,50	Mediana		431
Dominanta		200	Dominanta		102
Minimum		2	Minimum		2
Maksimum		15000	Maksimum		10400
Suma		89561	Suma		74561

Szacunki dotyczące osób, które uzyskały przychód z tytułu wytworzenia lokalnego produktu, w którego sprzedaży pośredniczyła organizacja, są znacznie mniejsze niż w przypadku usług użyteczności publicznej. Należy jednak pamiętać, że tylko 53 PES zaznaczyło tego typu działalność, a na pytanie o liczbę osób, które skorzystały (zarobiły) w ramach wytwarzania produktu lokalnego odpowiedź otrzymaliśmy od 19 PES.

Suma osób, które skorzystały na wytwarzaniu i sprzedaży produktów lokalnych wynosi 2633 osoby, przy średniej wynoszącej 138,6 i medianie 20. Po usunięciu jednego przypadku wynoszącego 2000 osób, który zaburzył znacząco wysokość średniej, uzyskujemy przeciętny wynik – 35 osób w organizacji, które skorzystały na wytworzeniu i sprzedaży produktów lokalnych przy medianie wynoszącej 15.

Tabela 2 Statystyki dotyczące liczby osób, które uzyskały przychód z tytułu wytworzenia lokalnego produktu.

Liczba beneficjentów, którzy uzyskali przychód z tytułu wytworzenia lokalnego produktu			Liczba beneficjentów którzy uzyskały przychód z tytułu wytworzenia lokalnego produktu (bez przypadku odstającego =2000)		
N	Ważne	19	N	Ważne	18
Średnia		138,58	Średnia		35,17
Mediana		20,00	Mediana		15,00
Dominanta		30 ^a	Dominanta		30 ^a
Minimum		1	Minimum		1
Maksimum		2000	Maksimum		230
Suma		2633	Suma		633
a. Istnieje wiele wartości modalnych. Podano wartość najmniejszą.			a. Istnieje wiele wartości modalnych. Podano wartość najmniejszą.		

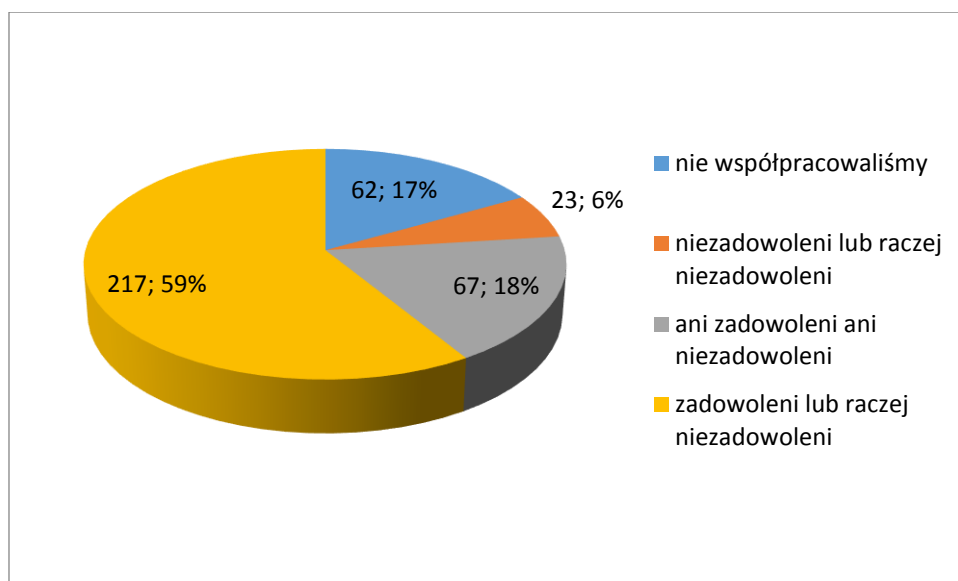
V. WSPÓŁPRACA ORGANIZACJI Z OTOCZENIEM

W dalszej części badania podjęto kwestie związane ze współpracą podmiotów ekonomii społecznej z otoczeniem. Koncentrowano się na:

- zidentyfikowaniu, z jakimi podmiotami współpracują PES, ze szczególnym uwzględnieniem samorządu lokalnego i innych instytucji publicznych, innych podmiotów ekonomii społecznej, biznesu oraz ośrodków wsparcia ES;
- określeniu poziomu zadowolenia z efektów współpracy z ww. organizacjami;
- oszacowaniu intensywności współpracy podmiotów ekonomii społecznej z innymi PES (w tym organizacjami pozarządowymi) w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Wśród badanych PES, które odpowiedziały na pytanie dotyczące zadowolenia ze współpracy z samorządem lokalnym i innymi instytucjami publicznymi w 2016 roku – dowiadujemy się, że 17% PES nie współpracowała, 59% PES było zadowolonych z efektów tej współpracy, 18% PES ambiwalentnie oceniła efekty współpracy; znalazło się też 6% podmiotów niezadowolonych ze współdziałania z samorządem lokalnym i innymi instytucjami publicznymi.

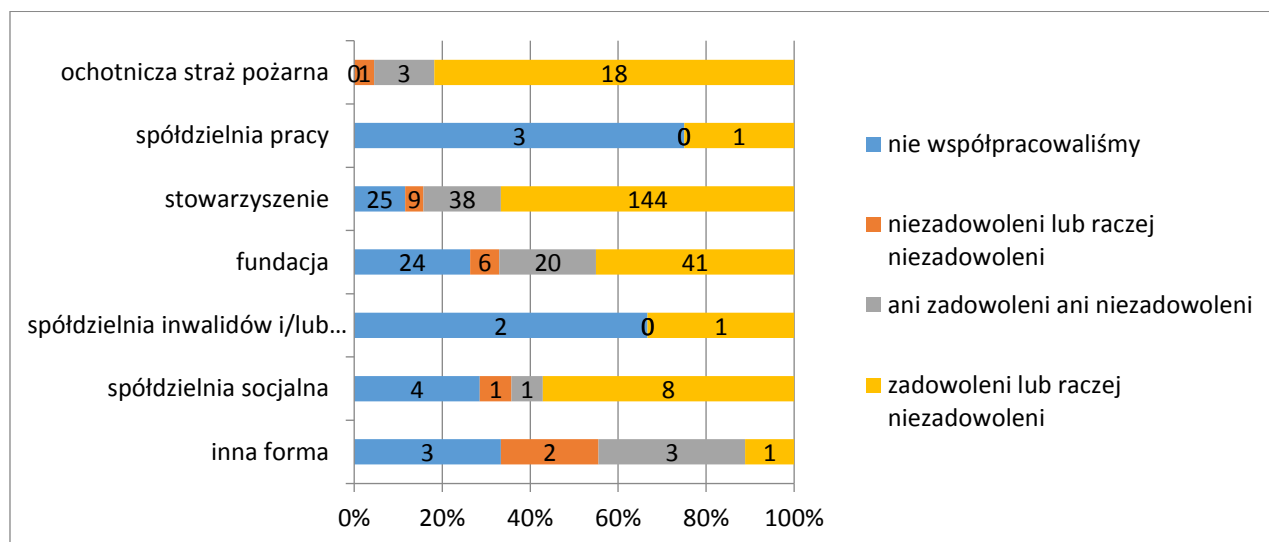
Wykres 17. Zadowolenie ze współpracy PES z samorządem lokalnym i innymi instytucjami publicznymi.

N=369

Z samorządem lokalnym i innymi instytucjami publicznymi relatywnie najrzadziej współpracują spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz pracy. Najczęściej współpracę, która jest oceniana pozytywnie realizują OSP (18 na 22), stowarzyszenia (144 na 216) i spółdzielnie socjalne (8 na 14).

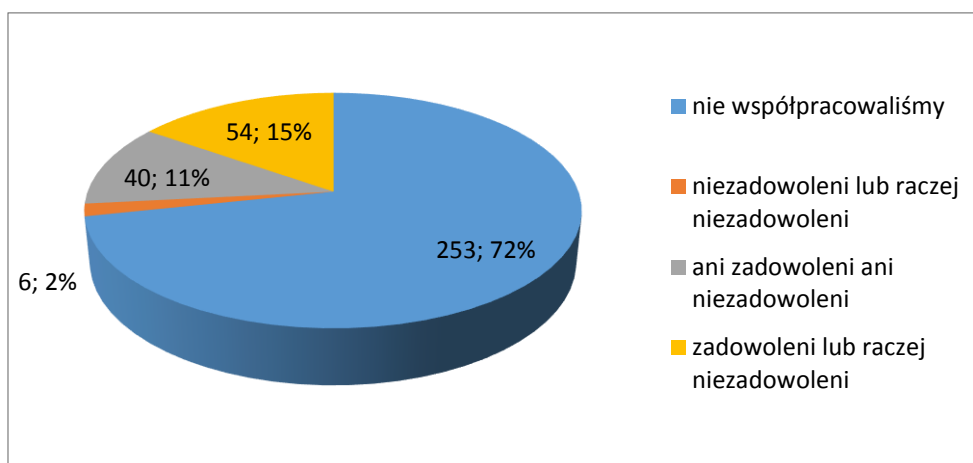
Wykres 18. Zadowolenie ze współpracy z JST a forma prawna.

N=359

Wśród badanych PES, które odpowiedziały na pytanie dotyczące zadowolenia ze współpracy z ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej - OWES w 2016 roku aż 72% (253 z 354) PES z nimi nie współpracowało, 15% było zadowolonych z efektów tej współpracy, 11% PES ambiwalentnie oceniło jej efekty; znalazło się też 6 PES (2%) niezadowolonych ze współdziałania z ośrodkami wsparcia ES.

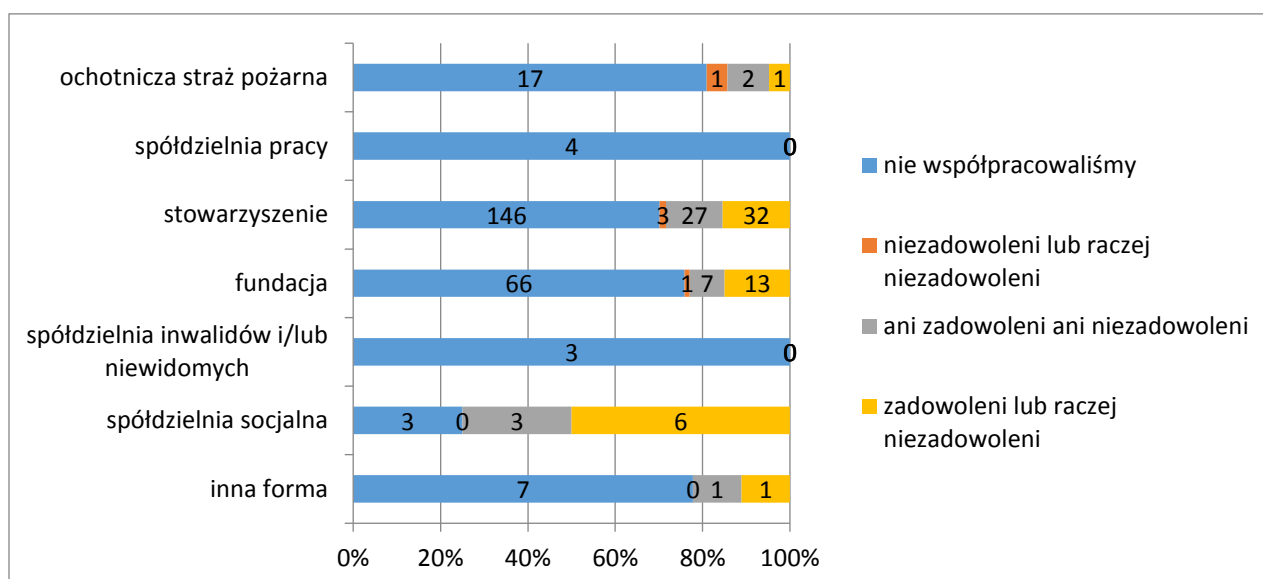
Wykres 19. Zadowolenie ze współpracy z OWES.

N = 353

Z „otoczeniem ekonomii społecznej” nie współpracowały w ogóle 3 badane spółdzielnie inwalidów i niewidomych, wszystkie spółdzielnie pracy, 7 na 9 innych spółdzielni (tzw. „inna forma prawna”) oraz większość OSP (17 z 21). Relatywnie najczęściej z OWES miały do czynienia spółdzielnie socjalne (9 z 12) z czego 2/3 z tych, które współpracowały z OWES były zadowolone ze współpracy, pozostała 1/3 miała ambiwalentne odczucia. Z OWES współpracowało też ok. 30% stowarzyszeń (z tego połowa zadowolona z efektów współpracy) oraz ok. 25% fundacji (z tego 2/3 zadowolone z efektów kooperacji).

Wykres 20. Zadowolenie ze współpracy z OWES, a forma prawna.

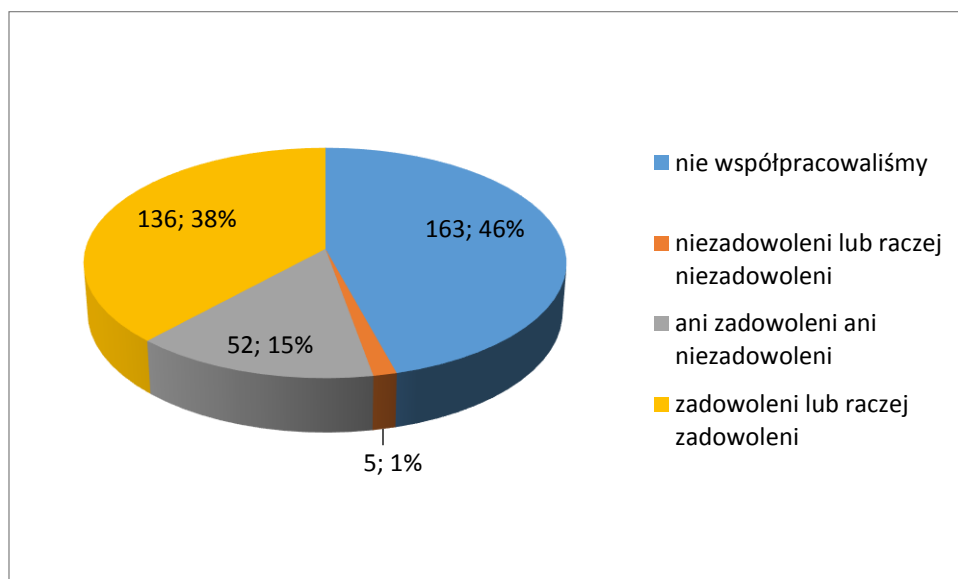

N = 344

Kolejnym typem potencjalnego partnera współpracy dla podmiotów ekonomii społecznej są inne PES (spółdzielnie, organizacje pozarządowe, podmioty reintegracyjne). Wśród badanych PES, które odpowiedziały na pytanie dotyczące zadowolenia ze współpracy z innymi podmiotami w 2016 roku 46% PES z nimi nie współpracowała, 38% współpracowała i była zadowolona z efektów tej

współpracy, 15% PES ambiwalentnie oceniła efekty wspólnych działań; znalazło się też 5 podmiotów (1%) niezadowolonych ze współdziałania z innymi podmiotami ekonomii społecznej.

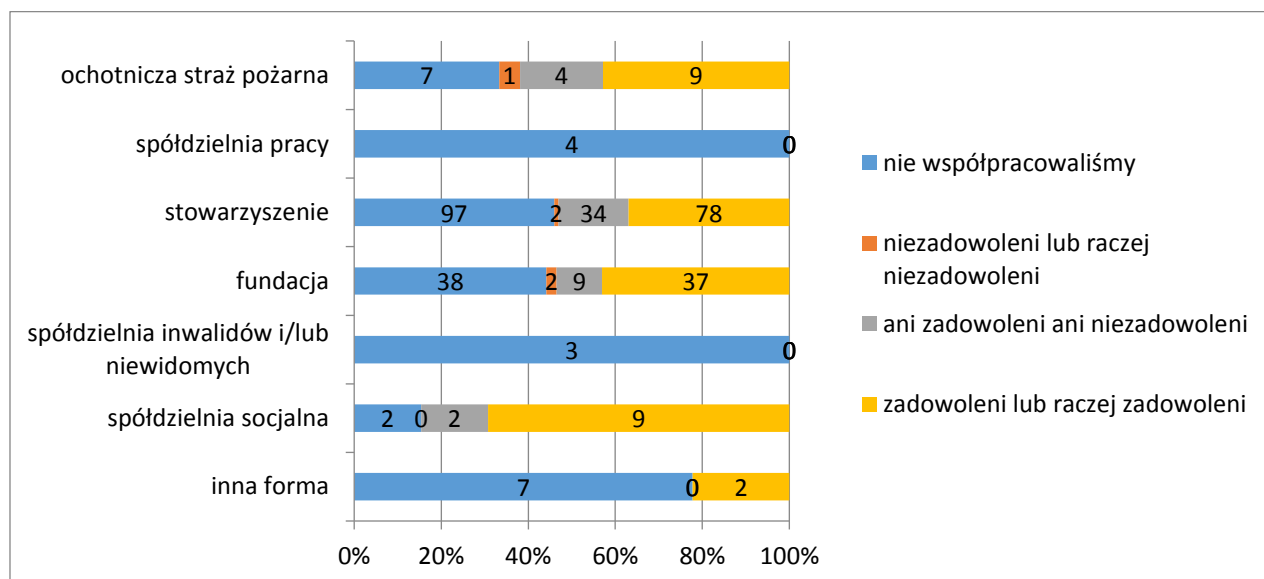
Wykres 21. Zadowolenie ze współpracy z podmiotami z podmiotami ekonomii społecznej.

N=356

Z innymi podmiotami ekonomii społecznej nie współpracowały w 2016 roku spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych oraz inne formy spółdzielni (inna forma). Z kolei najczęściej współpracowały z innymi PES spółdzielnie socjalne i OSP (ok. 3/4) oraz ponad połowa stowarzyszeń i fundacji. W każdej z tych grup przeważała pozytywna opinia na temat efektów współpracy.

Wykres 22. Zadowolenie ze współpracy z podmiotami ekonomii społecznej, a forma prawna.

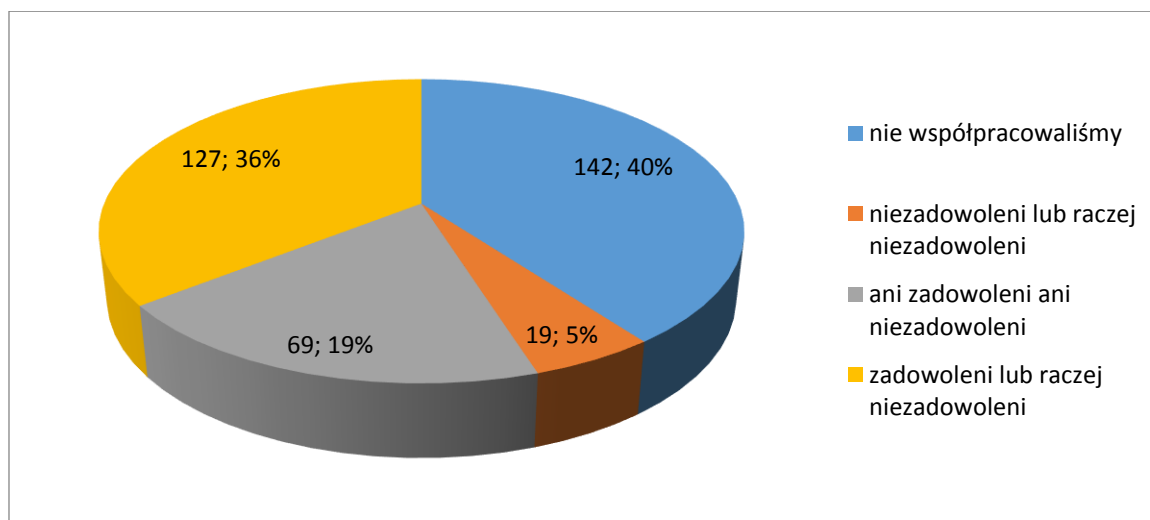

N=347

Ostatnim typem potencjalnego partnera współpracy badanych PES był partner biznesowy. Wśród badanych organizacji, które odpowiedziały na pytanie dotyczące zadowolenia ze współpracy z biznesem w 2016 roku: 40% PES przyznała, że z nim nie współpracowała, 36% współpracowała i była zadowolona z efektów tej współpracy, 19% PES ambiwalentnie oceniła efekty kooperacji z biznesem; a 19 podmiotów (5%) było z niej niezadowolonych.

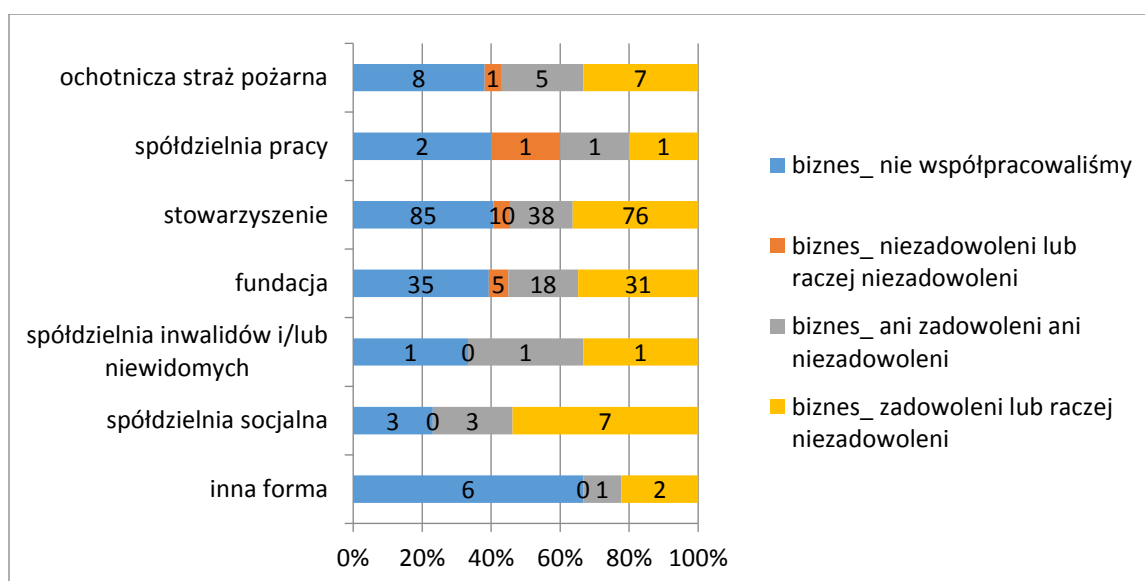
Wykres 23. Zadowolenie ze współpracy z biznesem.

N=357

Ok. 40% wszystkich typów PES, poza spółdzielniami socjalnymi i inną formą prawną (spółdzielnie inne niż socjalne, inwalidów i niewidomych oraz pracy) nie współpracowała z biznesem. Wśród pozostałych 60% OSP, stowarzyszeń, fundacji, spółdzielni pracy oraz inwalidów i niewidomych oceny współpracy były bardzo zróżnicowane od pozytywnych, ambiwalentnych po negatywne. Spółdzielnie socjalne najczęściej współpracowały z biznesem (10 z 13) z tego większość była zadowolona z kooperacji.

Wykres 24. Zadowolenie ze współpracy z biznesem, a forma prawna.

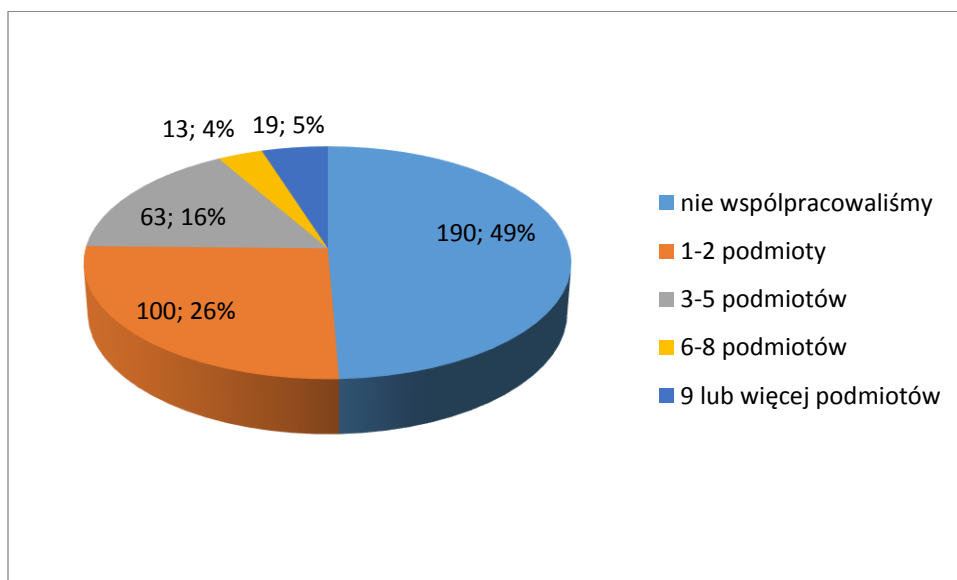

N=349

PES zapytano również o intensywność współpracy z innymi podmiotami ekonomii społecznej w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Intensywność współpracy mierzona była poprzez liczbę partnerów, z którymi prowadzona była współpraca oraz częstotliwość takiej współpracy.

We wcześniejszym pytaniu (o fakt współpracy z PES) 142 organizacje (40%) odpowiedziały, że nie miały takiego doświadczenia, natomiast w pytaniu o intensywność współpracy grupa ta zwiększyła się do 190 PES (49%), drugą w kolejności grupę stanowią PES, które współpracowały z 1-2 PES (26%), kolejne 16% współpracowało z 3-5 innych PES. Najmniej liczne są organizacje, które można określić jako najsilniej usieciowione: 4% współpracowało z 6-8 PES, a 5% z więcej niż 9 PES.

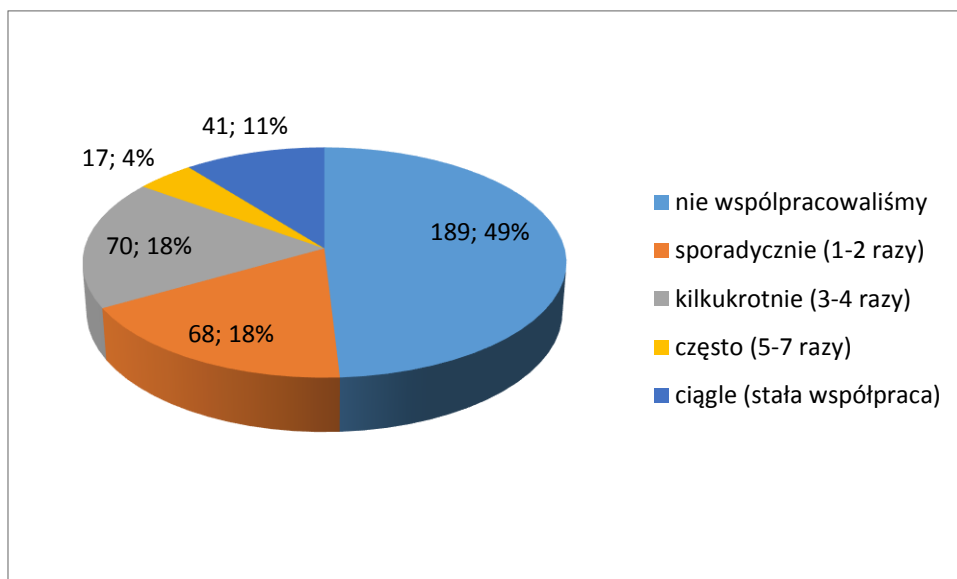
Wykres 25. Intensywność współpracy z innymi podmiotami ekonomii społecznej.

N=385

Kolejnym wskaźnikiem usieciowienia jest charakter współpracy czyli jej częstotliwość – czy współpraca badanych PES z innymi tego typu podmiotami jest sporadyczna czy stała? Z połowy badanych (196 PES), które współpracowały z innymi podobnymi sobie organizacjami, największa część - 70% współpracowała sporadycznie (1-2 razy) lub kilkakrotnie (3-4 razy); ponad 20% PES współpracuje jednak w sposób ciągły (stała współpraca).

Wykres 26. Częstotliwość współpracy.

N=385

Analiza korelacji dwóch zmiennych: liczba partnerów PES i intensywność współpracy z PES daje podstawy, by przyjąć, że istnieje współzależność między poziomem usieciowienia podmiotów ekonomii społecznej oraz intensywnością współpracy⁹ (innymi słowy: ci, którzy współpracują z wieloma PES robią to z większą częstotliwością, a ci, którzy mają mało partnerów do kooperacji, współpracują rzadziej).

V. Zasoby ludzkie

Uczestnicy badania zostali poproszeni o podanie kilku informacji odnośnie posiadanych zasobów ludzkich, w tym:

- 1) Informacji dotyczących poziomu zatrudnienia w badanych PES, uwzględniając różne formy zatrudnienia;
- 2) Danych dotyczących pracujących beneficjentów i wolontariuszy w organizacjach;
- 3) Planów organizacji w zakresie zatrudnienia;
- 4) Kwestii podnoszenia kwalifikacji wśród pracowników i obszarów, które wymagają według badanych wsparcia szkoleniowego;
- 5) Identyfikacji barier związanych z zasobami ludzkimi.

V.1 Liczba zatrudnionych ogółem

W tej części raportu, koncentrującej się na zasobach ludzkich w podmiotach, przyjrzymy się m.in. liczbie osób pracujących za wynagrodzeniem w badanych organizacjach.

⁹ Współczynnik korelacji liniowej Pearsona $r = 0,768$ (umiarkowanie silna zależność).

Na początek przeanalizujemy liczby osób zatrudnionych bez względu na rodzaj umowy (umowa o pracę lub umowa cywilnoprawna). Z 351 PES, które odpowiedziały na pytanie o pracowników, 179 nie zatrudnia ich w żadnej formie, co stanowi 51% badanej grupy.

Statystyki opisowe (średnia i mediana) zostały obliczone tylko dla 172 przypadków deklarujących zatrudnienie co najmniej 1 pracownika i wynoszą: średnia - 23 osoby na jeden podmiot, mediana – 9 pracowników. Najliczniejszą grupę pracowników zatrudnia jedna spółdzielnia (zakwalifikowana do formy prawnej: „inne” czyli nie będąca ani spółdzielnią pracy, ani spółdzielnią inwalidów i niewidomych, ani spółdzielnią mieszkaniową – te ostatnie zostały bowiem wykluczone z badania). Zatrudnia ona 497 pracowników bez względu na rodzaj umowy. Pozostałe PES deklarują zatrudnienie maksymalnie 170 pracowników. Po wyeliminowaniu odstającej wartości 497 średnia nieznacznie spadła – do 21 pracowników na organizację.

W sumie, w 172 organizacjach pracuje 4022 osoby.

Tabela 3. Statystyki dotyczące liczby osób pracujących w organizacjach za wynagrodzeniem.

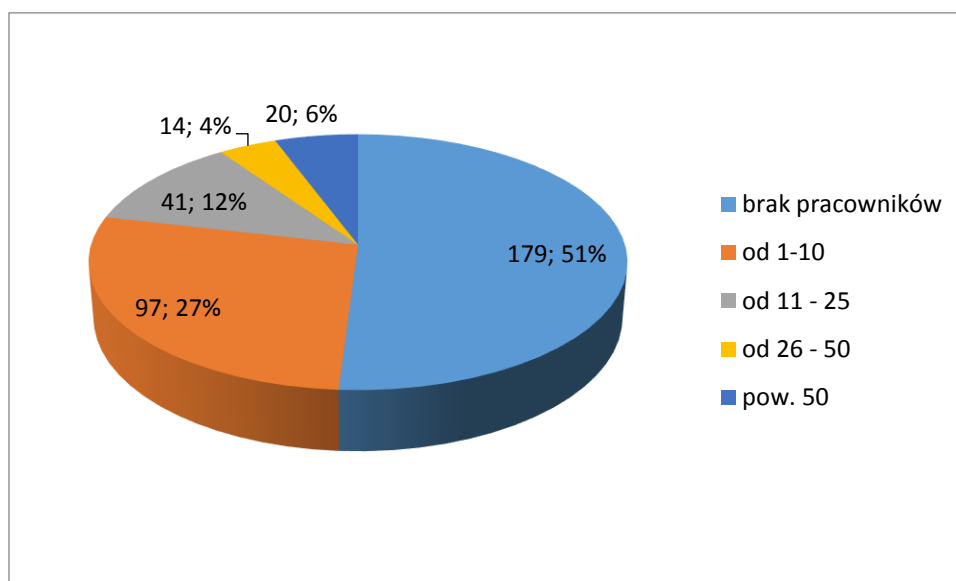
N ważnych odpowiedzi	351
Liczba PES deklaruująca 0 pracowników	179
Liczba PES deklaruująca ≥ 1 pracowników	172
Maximum	497
Średnia¹⁰	23
Mediana	9
Suma	4022

W grupie badanych PES, poza tymi, którzy nie zatrudniają pracowników (51%) największy odsetek stanowią PES zatrudniające od 1 - 10 pracowników (27%). Podmioty dające pracę więcej niż 10 – 25 pracowników stanowią 12%, powyżej 26 pracowników do 50 osób – 4% . Wśród PES znajduje się też 6% PES zatrudniających powyżej 50 osób.

---

¹⁰ średnia i mediana obliczone dla podmiotów zatrudniających ≥ 1 pracownika.

Wykres 27. Kategorie podmiotów w zależności od liczby pracowników ogółem.

N =351

Analizując liczby pracowników dla poszczególnych form prawnych, widzimy, że największym pracodawcą są dwie spółdzielnie inwalidów i niewidomych, dwanaście stowarzyszeń, trzy fundacje i dwie inne formy prawne (inne spółdzielnie niż pracy, socjalne i inwalidów / niewidomych).

W kategorii „brak pracowników” występują głównie OSP (17 na 20) połowa stowarzyszeń i połowa fundacji. Spółdzielnie socjalne to głównie przedsiębiorstwa zatrudniające od 1 – 10 pracowników (6 z 13) oraz między 11 a 25 pracowników (7 z 13).

V.2 Zatrudnienie na umowę o pracę

Kolejne pytanie dotyczyło liczby pracowników zatrudnionych tylko na umowę o pracę. Na 335 PES, które odpowiedziały na to pytanie 218 PES zadeklarowała brak pracowników. Dla 117 PES zatrudniających jedną lub więcej osób w formie umowy o pracę średnia wynosi 25 osób, mediana 8. Największą liczbę pracowników – 388 – osób zatrudnia spółdzielnia (zakwalifikowana do formy prawnej: „inne”, czyli nie będąca ani spółdzielnią pracy, ani spółdzielnią inwalidów i niewidomych, ani spółdzielnią mieszkaniową), poza nią jeszcze sześć badanych PES zatrudniało powyżej 100 pracowników. Po usunięciu tego wyraźnie odstającego przypadku, średnia zmniejszyła się z 25 do 21 osób, mediana pozostała na poziomie 8 pracowników.

W sumie 117 badanych PES daje pracę „na etat” 2881 osobom. Porównując liczbę pracowników ogółem – 4022 osoby z liczbą pracowników etatowych dowiadujemy się, że blisko 72% osób pracujących w badanym sektorze to pracownicy zatrudnieni na umowę o pracę.

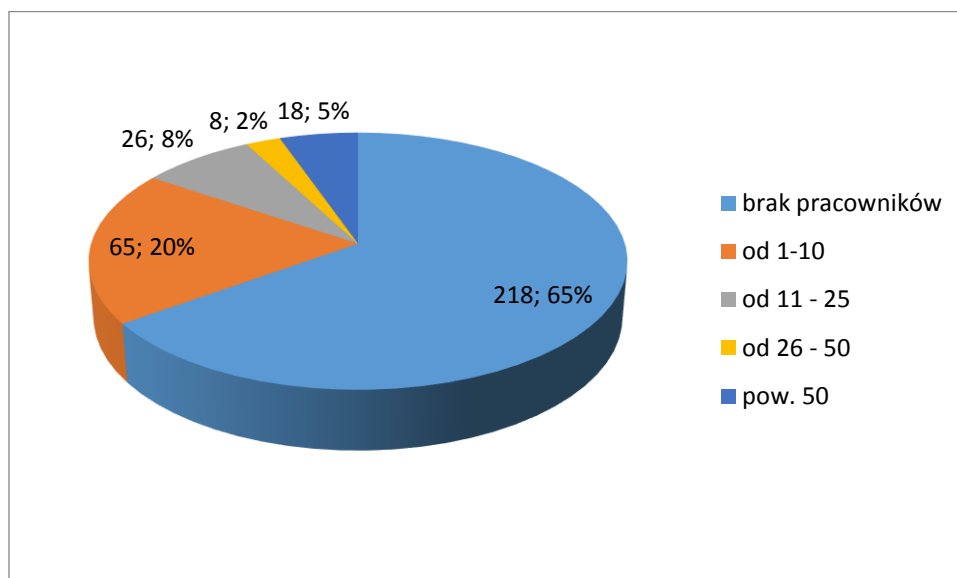
Tabela 4. Statystyki dotyczące liczby osób zatrudnionych na umowę o pracę.

N ważnych odpowiedzi	335
Liczba PES deklaruująca 0 pracowników	218

Liczba PES deklarująca $\geq$ 1 pracowników	117
Maximum	380
Średnia¹¹	25
Mediana	8
suma	2881

Dzieląc badane podmioty ekonomii społecznej na mikro, małe i średnie, biorąc pod uwagę tylko liczbę pracowników (nie uwzględniając wysokości rocznego obrotu), okazuje się, że poza największą kategorią - 65% PES, które nie zatrudniają pracowników na etat, 20% zatrudnia od 1 do 10 osób, 8% pomiędzy 11 a 25 pracowników, 8 PES daje pracę więcej niż 26 – 50 osobom natomiast 5%, czyli 18 PES zatrudnia więcej niż 50 pracowników na umowę o pracę.

Wykres 28. Kategorie podmiotów ze względu na liczbę pracowników „etatowych”.

N=335

Największymi pracodawcami (zatrudniającymi powyżej 50 pracowników) są spółdzielnie inwalidów i niewidomych, spółdzielnie pracy (2 z 4) oraz 10 stowarzyszeń, 2 fundacje i 2 inne spółdzielnie. Spółdzielnie socjalne to głównie pracodawcy dla 1-10 pracowników (10 z 14 spółdzielni).

V.3 Zatrudnienie na podstawie umów cywilnoprawnych

Na 338 PES, które odpowiedziały na pytanie o zatrudnienie osób w formie umów cywilno-prawnych 190 przyznała, że nie zatrudnia tego typu pracowników. Dla 148 PES zatrudniających jedną lub więcej osób w formie umowy cywilnoprawnej średnia wynosi 10 osób, mediana 4. Największą liczbę zatrudnionych – 200 osób – deklaruje fundacja. W sumie 148 badanych PES daje pracę w formie umów cywilnoprawnych 1525 osobom.

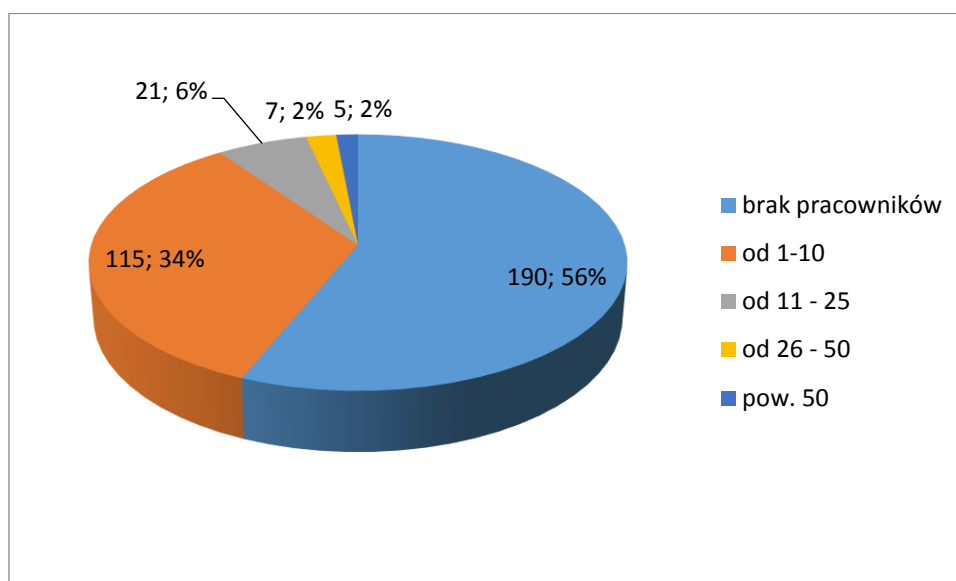
¹¹ średnia i mediana obliczone dla podmiotów zatrudniających $\geq$ 1 pracownika.

Tabela 5. Statystyki dotyczące liczby pracowników zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych.

N ważnych odpowiedzi	338
Liczba PES deklarująca 0 pracowników	190
Liczba PES deklarująca ≥ 1 pracowników	148
Średnia ¹²	10
Mediana	4
Maximum	200
Suma	1525

Poza najliczniejszą grupą PES nie zatrudniającą pracowników w formie umów cywilnoprawnych (56%) drugą w kolejności stanowią ci, którzy zatrudniają od 1 do 10 osób – 34%, kolejne 6% zatrudnia między 11 a 25 pracowników, po 2% PES mieści się w przedziałach: 26-50 pracowników oraz powyżej 50 pracowników.

Wykres 29. Przedziały liczbowe pracowników zatrudnionych w formie umów cywilno-prawnych.

N = 338

Głównymi pracodawcami korzystającymi z omawianej formy prawnej są stowarzyszenia i fundacje. W przypadku spółdzielni (wszystkich) umowy cywilno-prawne mają charakter „posiłkowy” w stosunku do umów o pracę.

V.4 Zatrudnienie subsydiowane

Kolejnym elementem, ważnym z punktu widzenia funkcji integracyjnej PES, jest liczba osób pracujących w ramach zatrudnienia subsydiowanego, czyli takich osób, które umożliwiają

¹² średnia i mediana obliczone dla podmiotów zatrudniających ≥ 1 pracownika.

podmiotowi zdobycie częściowej refundacji do ich wynagrodzeń (np. z PUP, PFRON, innych źródeł publicznych).

Na 328 PES, które odpowiedziały na pytanie o zatrudnienie osób korzystając z subsydiów 301 przyznała, że nie zatrudnia tego typu pracowników. Dla 27 PES zatrudniających jedną lub więcej osób w omawianej formie średnia wynosiła 26 osób, lecz jest to informacja niemiarodajna gdyż w tej niewielkiej liczbie PES znalazły się 2 podmioty zatrudniające: 370 osób (spółdzielnia) oraz 141 osób (stowarzyszenie). Po usunięciu tych dwóch przypadków średnia spadła do 7 osób, a mediana do 2. W sumie 27 PES zatrudnia 691 osób w formie subsydiowanego zatrudnienia.

Tabela 6. Statystyki dotyczące liczby osób zatrudnionych w formie subsydiowanej.

N ważnych odpowiedzi	328
Liczba PES deklarująca 0 pracowników	301
Liczba PES deklarująca ≥ 1 pracowników	27
Średnia¹³	26
Mediana	2
Maximum	370
Suma	691

V.5 Poziom zatrudnienia beneficjentów w podmiotach ekonomii społecznej.

W przypadku zasobów ludzkich w podmiotach ekonomii społecznej, istotną kwestią pozostaje korzystanie z pracowników, będących jednocześnie beneficjentami działalności tej organizacji. W tego typu organizacjach można założyć, że beneficjenci stanowią istotną część zasobów ludzkich.

W dalszej części raportu opiszemy zatem stan zatrudnienia nie odnosząc się do całej kadry, tylko do pracowników będących osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym.

Z 353 PES, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie, tylko 39 podmiotów zatrudnia 1 lub więcej pracowników. Dla 39 PES zatrudniających jedną lub więcej beneficjentów mediana wynosiła 5, a średnia 23 osoby, lecz jest to informacja niemiarodajna gdyż w tej niewielkiej liczbie PES znalazły się 2 podmioty zatrudniające 370 osób (spółdzielnia) oraz 109 osób (stowarzyszenie). Po usunięciu tych dwóch przypadków średnia spadła do 11 osób, a mediana do 3. W sumie, 39 PES zatrudnia 886 beneficjentów.

Tabela 7. Statystyki dotyczące liczby zatrudnionych beneficjentów.

N ważnych odpowiedzi	353
Liczba PES deklarująca 0 pracowników	314
Liczba PES deklarująca ≥ 1	39

¹³ średnia i mediana obliczone dla podmiotów zatrudniających ≥ 1 pracownika.

pracowników	
Średnia¹⁴	23
Mediana	5
Maximum	370
Suma	886

Analiza oparta na porównaniu średnich wartości zatrudnienia dla poszczególnych form prawnych, które zatrudniają 1 lub więcej beneficjentów pokazuje, że najwięcej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudniają trzy spółdzielnie inwalidów i niewidomych (średnia – 144,7), na drugim miejscu są stowarzyszenia – średnia dla 11 tego typu organizacji wynosi 19,4 oraz fundacje - średnia dla 11 tego typu organizacji wynosi 12,7; spółdzielnie socjalne średnio deklarują zatrudnienie osób wykluczonych społecznie na poziomie nieco ponad 7 osób.

Tabela 10 Średnie liczby zatrudnionych beneficjentów w poszczególnych formach prawnych.

forma organizacyjna	N	średnia liczba zatrudnionych beneficjentów
spółdzielnia socjalna	11	7,2
spółdzielnia inwalidów i niewidomych	3	144,7
inne formy spółdzielni	1	5
fundacja	11	19,4
stowarzyszenie	11	12,7
OSP	1	10

V.6 Zatrudnienie i zwolnienia beneficjentów w ostatnich 12 miesiącach funkcjonowania PES.

Analiza odpowiedzi na pytanie o liczbę beneficjentów, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zostali zatrudnieni w badanych podmiotach pokazuje, że przyjęcia do pracy odbyły się w 44 badanych PES i dotyczyły w sumie 383 osób. Średnia dla omawianych 44 podmiotów wynosiła 8,7 osoby, ale była zawyżona przez jedną spółdzielnię inwalidów, która zatrudniła 195 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Po usunięciu przypadku odstającego średnia zmniejszyła się do 4,4 osoby, mediana została bez zmian – 2 osoby.

Tabela 11. Statystyki dotyczące liczby beneficjentów zatrudnionych w PES w 2016 r.

N ważnych odpowiedzi - zatrudnienie w ostatnim roku	333
Liczba PES deklarujących brak zatrudnienia	289
Liczba PES zatrudniająca $\geq$ 1 pracownika	44
Średnia¹⁵	8,7
Mediana	2

¹⁴ średnia i mediana obliczone dla podmiotów zatrudniających $\geq$ 1 pracownika.

¹⁵ średnia i mediana obliczone dla podmiotów zatrudniających $\geq$ 1 pracownika.

Maximum	195
Suma	383

Zwolnienia pracowników w ostatnim roku (2016) dokonało 32 PES i dotyczyły one 238 osób. Średnia dla 32 omawianych PES wynosiła 7,4 osoby przy medianie równej 2. Bez przypadku odstającego - 82 osoby (ta sama spółdzielnia inwalidów, która zatrudniła w 2016 roku 195 osób) średnia zmniejszyła się do 5 osób, mediana pozostała na poziomie 2 osób.

Tabela 12. Statystyki dotyczące liczby beneficjentów zwolnionych z PES w 2016 r.

N ważnych odpowiedzi – zwolnienie w ostatnim roku	333
Liczba PES deklarujących zwolnienie 0 pracowników	301
Liczba PES deklarujących zwolnienie 1>=1pracowników	32
Średnia¹⁶	7,4
Mediana	2
Maximum	82
Suma	238

Porównując statystyki dla obu przypadków – zatrudnienia i zwolnień osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w badanych PES możemy dostrzec, że o blisko 61% większa liczba osób została przyjęta do pracy w 2016 roku (łącznie 383) niż zakończyła pracę (238).

Czy istnieje współzależność między zwalnianiem a zatrudnianiem beneficjentów i w jakich typach przedsiębiorstw odbywają się te przetasowania?

Odpowiedź na to pytanie jest twierdząca. W tym roku istnieje korelacja¹⁷ pomiędzy faktem przyjmowania do pracy nowych beneficjentów, a zakończeniem pracy przez „starych” beneficjentów w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Można zatem na podstawie tej próby badawczej założyć, że badane PES tworzą rotacyjne miejsca pracy.

Kolejne pytanie, dotyczy tego, w jakich PES były dokonywane zwolnienia i zatrudnienia nowych osób do pracy. Najwyższą średnią liczbę osób zwolnionych z pracy w ostatnim roku odnotowujemy w spółdzielniach inwalidów i niewidomych, pocieszające jest jednak to, że w trzech analizowanych spółdzielniach w ostatnim roku zatrudniono średnio trzykrotnie więcej osób niż zwolniono. Wysoką średnią liczbę zwolnień odnotowano w fundacjach i przyjęcia nowych pracowników nawet w połowie nie zbilansowały omawianych zwolnień. W przypadku spółdzielni socjalnych i stowarzyszeń średnia zwolnień była o 1 osobę niższa niż średnia osób przyjętych do pracy.

Na koniec próba odpowiedzi na pytanie o losy zwolnionych osób – czy zostały one przygotowane do pracy na „otwartym” rynku, czy ich los jest nieznany.

Zacznijmy jednak od statystyk dotyczących liczby osób, które zakończyły pracę w PES w ostatnim roku i znalazły pracę na wolnym rynku. Z 332 podmiotów, które odpowiedziały na to pytanie,

¹⁶ średnia i mediana obliczone dla podmiotów zatrudniających ≥ 1 pracownika.

¹⁷ Współczynnik korelacji liniowej Pearsona $r = 0,83$.

301 zaznaczyło, że żadna osoba nie podjęła pracy na otwartym rynku. Należy jednak pamiętać, że dokładnie tyle samo PES – 301 nie dokonało żadnych zwolnień w ostatnim roku. 21 PES zadeklarowała, że w sumie 85 zwolnionych osób znalazła pracę na otwartym rynku pracy. Porównując z 238 osobami, które tą pracę straciły oznacza to, że jedynie 36% beneficjentów, którzy stracili pracę nadal jest aktywnych zawodowo. Należy jednak pamiętać, że część osób zwolnionych mogła stracić zdolność do pracy oraz, że nie wszystkie PES monitorują losy swoich beneficjentów.

Tabela 13. Statystyki dotyczące liczby beneficjentów, którzy znaleźli prace po opuszczeniu PES w 2016 r.

N ważnych odpowiedzi - znalezienie pracy	332
Liczba PES, u których 0 pracowników znalazło zatrudnienie na otwartym rynku pracy	311
Liczba PES, u których ≥ 1 pracowników znalazło zatrudnienie na otwartym rynku pracy	21
Średnia¹⁸	4
Mediana	2
Maximum	31
Suma	85

Analiza średnich dla poszczególnych form prawnych (tylko podmiotów, które zadeklarowały, że w ostatnim roku dokonały zwolnień swoich beneficjentów oraz znalazły dla nich pracę na otwartym rynku) pokazuje, które PES najbardziej „dbają” o zagwarantowanie pracy dla swoich beneficjentów na zewnątrz organizacji. Z poniższej tabeli wynika, że są to spółdzielnie socjalne (średnia liczba osób zwolnionych i tych, które znalazły pracę na otwartym rynku równa 2), fundacje (średnia liczba osób zwolnionych – 14, tych, które znalazły pracę na otwartym rynku - 13) i stowarzyszenia (średnia liczba osób zwolnionych – 3, tych, które znalazły pracę na otwartym rynku - 2).

Tabela 14. Średnie liczby beneficjentów zwolnionych z PES i beneficjentów, którzy znaleźli pracę na otwartym rynku z podziałem na formy prawne.

	Średnia liczba beneficjentów, z którymi rozwiązano umowę o pracę w 2016 r. (N=32)	Średnia liczba beneficjentów, znaleźli prace na otwartym rynku w 2016 r. (N=21)
	średnia	średnia
spółdzielnia socjalna	2	2
spółdzielnia inwalidów i/lub niewidomych	33	8
fundacja	14	13

¹⁸ średnia i mediana obliczone dla podmiotów zatrudniających ≥ 1 pracownika.

stowarzyszenie	3	2
----------------	---	---

V.7 Wolontariusze

W kontekście zasobów ludzkich przedsiębiorstw społecznych, bardzo istotną informacją pozostaje poziom współpracy tych organizacji z wolontariuszami. Stanowią oni bowiem bardzo ważną część składową zasobów ludzkich przedsiębiorstwa, angażując się w jego działalność w sposób nieodpłatny.

Tabela 15. Statystyki dotyczące liczby wolontariuszy współpracujących z PES w 2016 r.

N ważnych odpowiedzi - współpraca z wolontariuszami	358
Liczba PES, deklarująca brak współpracy z wolontariuszami	124
Liczba PES, deklarująca ≥ 1 wolontariuszy	234
Średnia¹⁹	18,9
Mediana	10
Maximum	220
Suma	4416

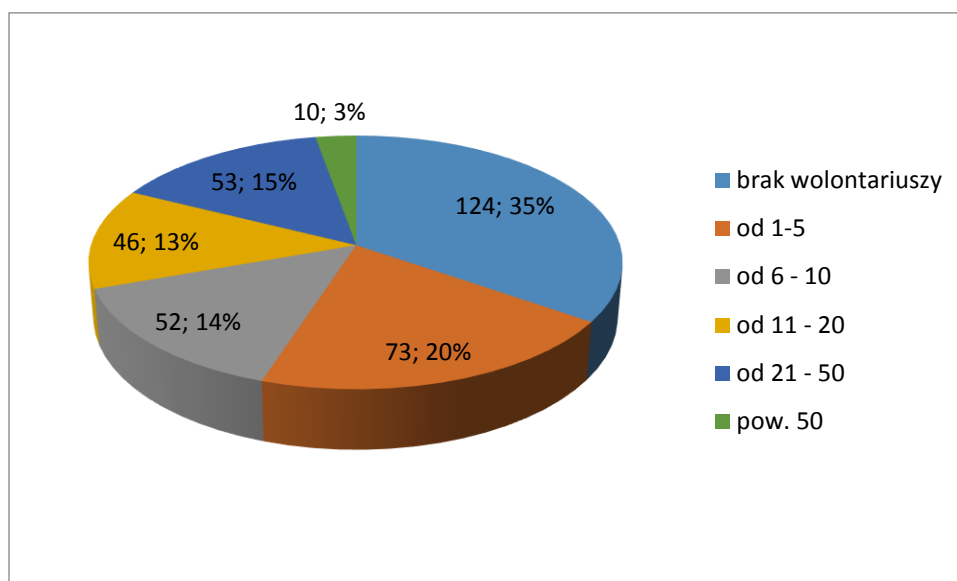
124 PES z 358 badanych organizacji (34,6%) nie podejmowała współpracy z wolontariuszami w ciągu ostatnich 12 miesięcy, pozostałe 234 PES (65,4%) w 2016 roku współpracowała z co najmniej jednym wolontariuszem. Średnia liczba wolontariuszy na 1 organizację wynosi prawie 19 osób, mediana 10. W sumie 234 PES współpracowała w 2016 roku z 4416.

Najliczniejsza grupa z tych, którzy współpracowali z wolontariuszami – 20% to ci, którzy przyjęli do organizacji od 1 do 5 wolontariuszy; 14% PES korzystało z pomocy pow. 5-10 wolontariuszy, kolejne 13% od 11-20 wolontariuszy, 15% od 21 do 50 wolontariuszy, a 10 PES (3%) powyżej 50.

Podmiotami w największym stopniu korzystającymi z wolontariatu są, jak co roku, fundacje (ok. 80% fundacji współpracowała z co najmniej 1 wolontariuszem) oraz stowarzyszenia (70% współpracowała z co najmniej 1 wolontariuszem). Na trzecim miejscu plasują się spółdzielnie socjalne, z których połowa angażowała do organizacji wolontariuszy, na czwartym OSP - 35% z ochotniczych straży pożarnych angażowała do swych działań wolontariuszy. Z tej formy wykorzystania pracy nieodpłatnej nie korzystały w 2016 r. w ogóle spółdzielnie inwalidów i niewidomych, spółdzielnie pracy i inne spółdzielnie (co jest związane z przepisami uniemożliwiającymi wykorzystanie wolontariuszy do prowadzenia działalności gospodarczej, a ww. podmioty głównie na nią są nastawione).

¹⁹ średnia i mediana obliczone dla podmiotów zatrudniających ≥ 1 pracownika.

Wykres 30. Kategorie PES ze względu na liczbę wolontariuszy, z którymi współpracują.

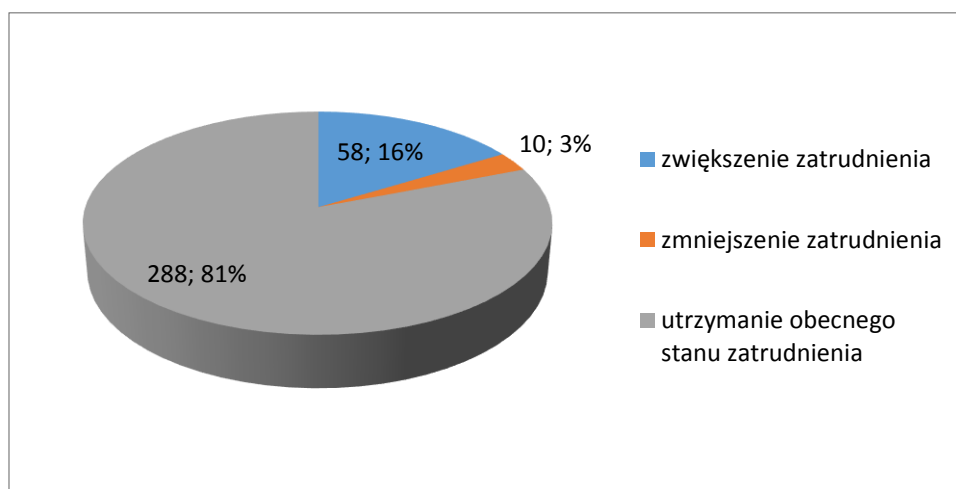
N= 358

VI. Rozwój zasobów ludzkich

VI.1 Plany dotyczące zatrudnienia w najbliższych 12 miesiącach

Analizując sytuację respondentów pod kątem planowanych zmian w poziomie zatrudnienia, warto zwrócić uwagę, iż zdecydowana większość – 288 z 356 PES, czyli 81% nie planuje zmian w tym zakresie w czasie najbliższych 12 miesięcy. Spośród pozostałych organizacji, więcej planuje jednak zwiększyć zatrudnienie – 58 PES (16%) niż je zmniejszyć – 10 PES (3%).

Wykres 31. Plany dotyczące zatrudnienia w najbliższych 12 miesiącach.

N=356

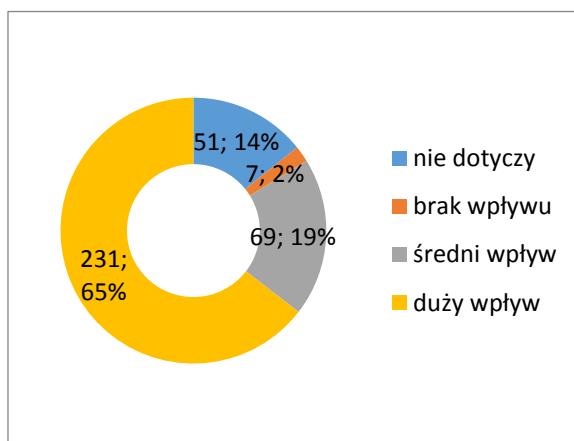
Najbardziej optymistycznie podchodzą do planów zatrudnienia spółdzielnie socjalne - więcej niż połowa (8 z 14), 21% fundacji oraz 12% stowarzyszeń planuje zwiększyć zatrudnienie. Relatywnie najwięcej zwolnień planują spółdzielnie pracy (2 z 6) oraz inne spółdzielnie (2 z 9).

VI.2 Wpływ pracowników i członków przedsiębiorstw społecznych na ważne decyzje w organizacji

Analizując odpowiedzi uzyskane od respondentów na pytanie: „Jaki jest poziom wpływu członków i pracowników (innych niż kierownictwo) na podejmowanie istotnych decyzji dotyczących działalności organizacji?”, należy stwierdzić, iż badane podmioty:

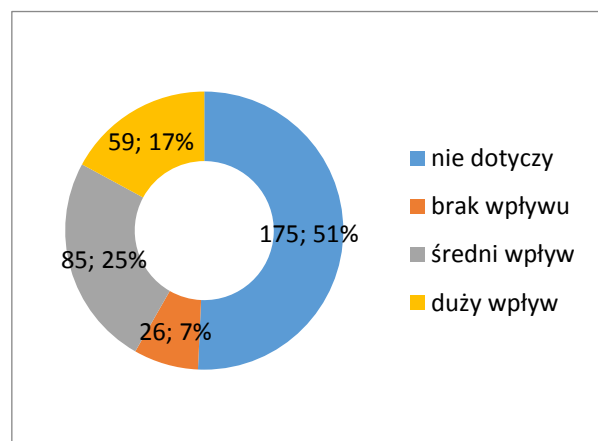
- w odniesieniu do członków organizacji 65% badanych uznaje swoich członków za osoby znaczące w procesie decyzyjnym, kolejne 19% deklaruje średni wpływ członków na decyzje, 2% brak wpływu, a 14% uznało, że taka sytuacja (wpływ na decyzje) ich w ogóle nie dotyczy. Duży i średni wpływ członków na decyzje deklarują niemal wszystkie spółdzielnie, OSP oraz 90% stowarzyszeń. Fundacje relatywnie najczęściej zaznaczały, że badana kwestia ich nie dotyczy.
- w odniesieniu do pracowników sytuacja wygląda nieco inaczej – ponad 50% badanych PES twierdzi, że sytuacja wpływu pracowników na decyzje w PES ich nie dotyczy, 7% PS deklaruje brak wpływu pracowników na decyzje. 25% PES zaznaczyło, że pracownicy mają średni wpływ podejmowanie istotnych decyzji w organizacji, a 17% deklarowała duży (głównie fundacje, w drugiej kolejności stowarzyszenia, w trzeciej spółdzielnie socjalne).

Wykres 32. Wpływ członków na decyzje w PES.

N=358

Wykres 33. Wpływ pracowników na decyzje w PES.

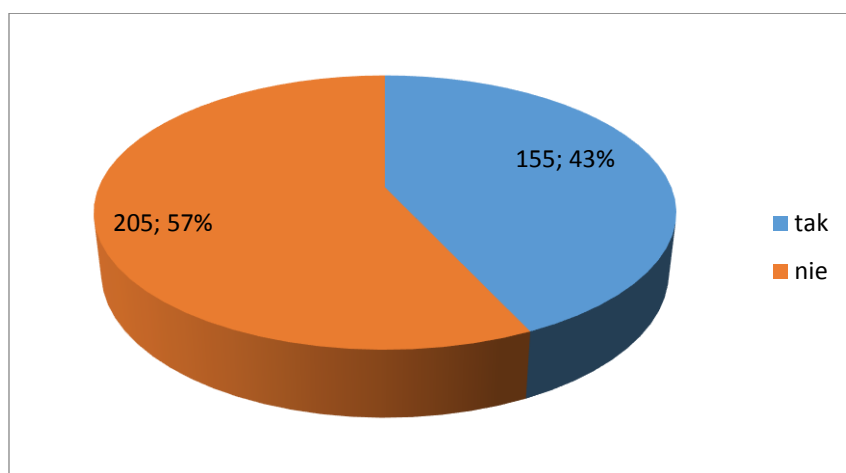
N=345

VI.3 Podnoszenie kwalifikacji zawodowych

Kolejna część analizy dotyczy kwestii związanej z doksztalcaniem się pracowników organizacji i aktywnością badanych organizacji jako usługobiorców na rynku szkoleń, doradztwa, studiów wyższych i podyplomowych oraz innych form kształcenia.

Na pytanie, czy w okresie ostatniego roku pracownicy badanych organizacji korzystali z jakiegokolwiek formy podnoszenia kwalifikacji zawodowych, 155 z 360 PES (43%) udzieliło twierdzącej odpowiedzi. Wynik ten wskazuje, że pracownicy podmiotów ekonomii społecznej są zainteresowani podnoszeniem kompetencji i kwalifikacji w drodze edukacji formalnej, jak i nieformalnej oraz wykorzystują dostępne na rynku możliwości.

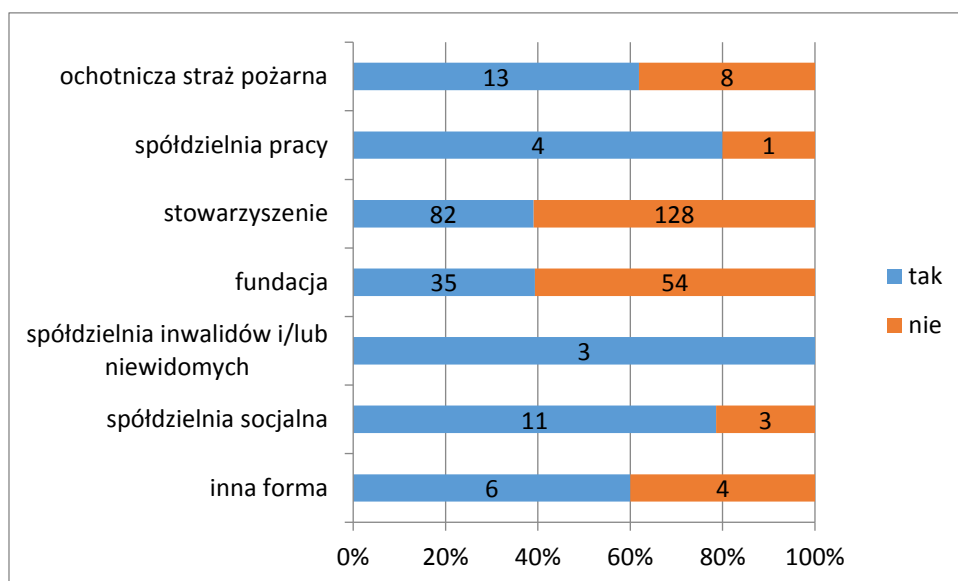
Wykres 34. Procent PES, które w 2016 roku podnosiły kwalifikacje swoich pracowników.

N=360

Relatywnie najmniej aktywności pod względem korzystania ze szkoleń, doradztwa, studiów wyższych i podyplomowych oraz innych form kształcenia wykazały się fundacje i stowarzyszenia, które w ok. 60% nie podejmowały aktywności w tym kierunku. Pracownicy pozostałych form prawnych w większości (ponad 60%) korzystali z podnoszenia kwalifikacji.

Wykres 35. Podnoszenie kwalifikacji swoich pracowników, a typ PES.

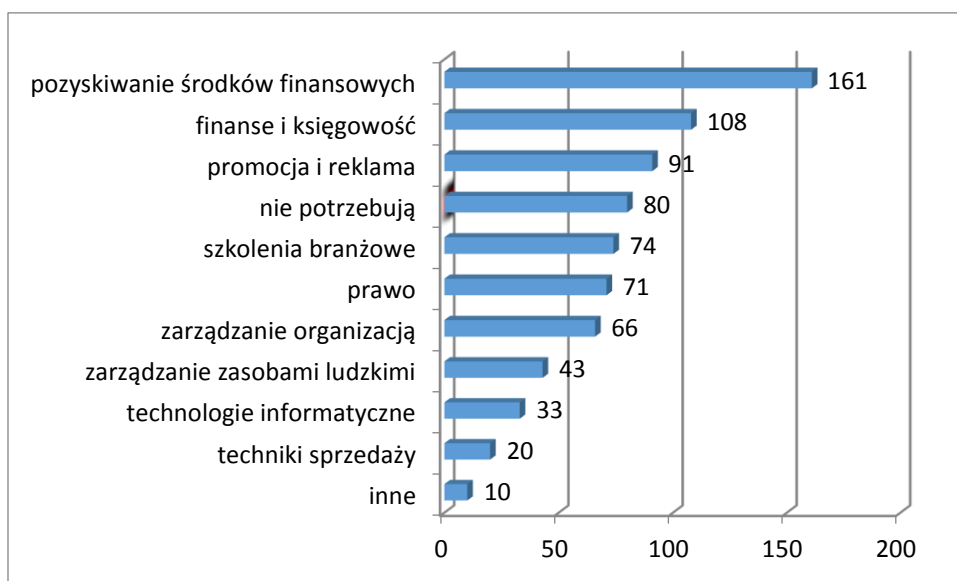
N=352

Kolejna część badania dotyczyła obszarów, w jakich ankietowane organizacje widzą potrzebę wsparcia doradczo-szkoleniowego. 80 badanych PES uznała, że ich pracownicy nie potrzebują tego typu wsparcia. Zdecydowana większość organizacji (280 PES) uznała jednak potrzebę doszkalania się ich pracowników.

Najczęściej wybieraną dziedziną (161 PES) było pozyskiwanie środków finansowych (np. z Unii Europejskiej). Na drugiej pozycji w 2016 roku znalazły się szkolenia z finansów i księgowości (108 PES) następnie z promocji i reklamy (91 PES), kolejne w rankingu najpotrzebniejszych szkoleń zajmują branżowe – zgodne z profilem działalności organizacji. Najmniejszym zainteresowaniem cieszyły się techniki sprzedaży i technologie teleinformatyczne. PES prowadzące działalność gospodarczą oraz łączące działalność gospodarczą z odpłatną najchętniej skorzystałyby ze szkoleń w obszarze: promocji i reklamy, księgowości i finansów, prawa oraz szkoleń branżowych. PES nie prowadzące działalności ekonomicznej są w zdecydowanej przewadze zainteresowane szkoleniami z zakresu pozyskiwania środków finansowych na działalność; duża ich część zaznaczyła też, że nie jest zainteresowana podnoszeniem kwalifikacji swoich pracowników.

Wykres 36. Obszary wymagające wsparcia edukacyjnego w PES.

N=360, odpowiedzi nie sumują się do N, gdyż można było dokonać wielokrotnego wyboru.

Jakie obszary kształcenia są szczególnie priorytetowe dla wybranych form prawnych?

- Spółdzielnie socjalne najbardziej zainteresowane były pozyskaniem wiedzy z zakresu specyfiki branży, w której działają, finansów i księgowości oraz promocji
- Fundacje interesują się wiedzą na temat pozyskiwania środków finansowych, promocją i reklamą oraz szkoleniami branżowymi.
- Stowarzyszenia mają potrzeby związane ze zdobyciem wiedzy nt. możliwości pozyskiwania źródeł finansowych, finansów i księgowości oraz promocją i reklamą.
- Spółdzielnie pracy oraz inwalidów i niewidomych oraz inne formy spółdzielni mają podobne potrzeby i dotyczą one: księgowości i finansów oraz szkoleniami branżowymi i z technik sprzedaży.
- Ochotnicze straże pożarne, o ile potrzebują szkoleń (1/3 nie widzi takiej konieczności) to dotyczą one pozyskiwania środków finansowych oraz księgowości i finansów.

VII. Działalność ekonomiczna

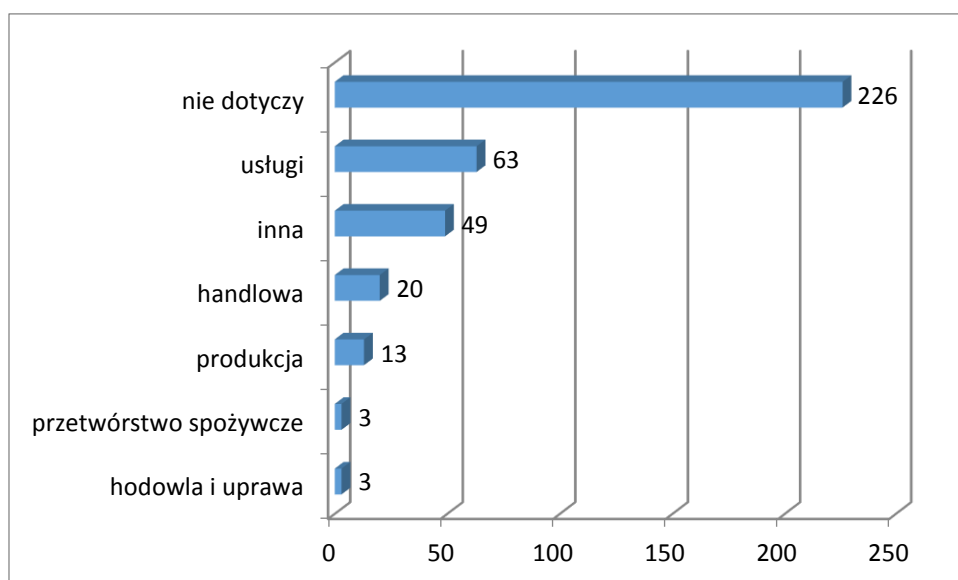
Jednym z ważniejszych aspektów funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej jest ich „sprawność” w generowaniu przychodów dla organizacji. Ten typ podmiotów może czerpać środki na swą działalność zarówno z pozyskiwania źródeł finansowania zewnętrznego, takich jak projekty, sponsoring, tzw. 1%, ale też z prowadzenia działalności gospodarczej i/lub odpłatnej. Sprawne poruszanie się w tych odmiennych zasadach generowania przychodu rzutuje na kondycję finansową i zasięg działalności społecznej.

W ostatniej części badania koncentrujemy się właśnie na ekonomicznych aspektach funkcjonowania małopolskich PES.

VII.1 Obszary działalności ekonomicznej i jej odbiorcy

W badaniu z 2016 roku rozszerzono grupę badanych podmiotów również na te, które nie prowadzą działalności ekonomicznej i jak wynika z badania stanowią one większość próby badawczej (226 PES odpowiedziało na pytanie o obszary działalności ekonomicznej, że to pytanie ich nie dotyczy). Z tych, które omawianą działalność prowadzą, większość wymieniła działalność usługową (63 wskazania), drugą w kolejności, pod względem liczby wskazań, była „innego rodzaju działalność” anizeli podane w ankiecie – na taką wskazało 49 uczestników badania oraz działalność handlowa (20 wskazań); na produkcyjną wskazało 13 PES. Przetwórstwo spożywcze oraz hodowla i uprawa nie są domeną badanych PES i były wskazywane marginalnie (tylko po 3 podmioty).

Wykres 37. Obszary działalności ekonomicznej PES.

N=346. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać wielokrotnego wyboru.

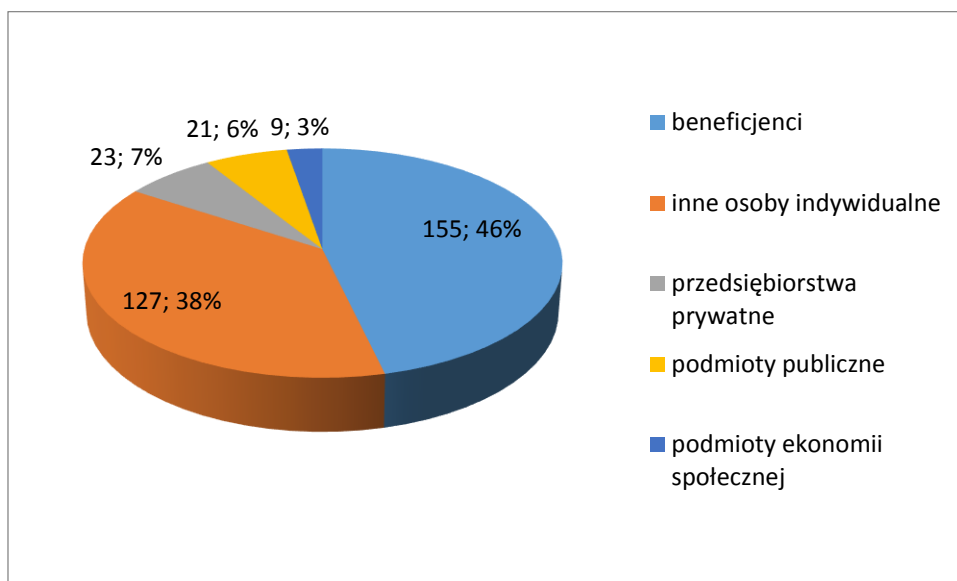
Branża usługowa jest dominująca dla wszystkich form prawnych. Spółdzielnie pracy, socjalne oraz inne formy spółdzielni często wskazywały też działalność produkcyjną i handlową. Fundacje i stowarzyszenia, w tym OSP, działają niemal tylko w branży usługowej.

Duża część podmiotów (49) zaznaczyła prowadzenie innego rodzaju działalności. Po wnikliwej analizie odpowiedzi na to, w jakim zakresie prowadzono wskazaną, inną działalność okazuje się, że jest to często działalność statutowa lub w obszarze kultury, edukacji, opieki nad osobami zależnymi, promowania działań organizacji i przedsiębiorstw, sportu; 6 PES wskazało też działalność związaną z najmem lokali.

Przedmiotem analizy w badaniu byli także główni odbiorcy produktów oferowanych przez podmioty ekonomii społecznej (można było wybrać tylko jedną odpowiedź). Najwięcej badanych PES sprzedawało produkty i usługi beneficjentom – 46%, w drugiej kolejności – osobom indywidualnym

(38%), dopiero na trzecim miejscu są przedsiębiorstwa (7%); 6% PES uznało za głównego klienta podmioty publiczne, a 3% inne podmioty ekonomii społecznej.

Wykres 38. Główni odbiorcy dóbr i usług.

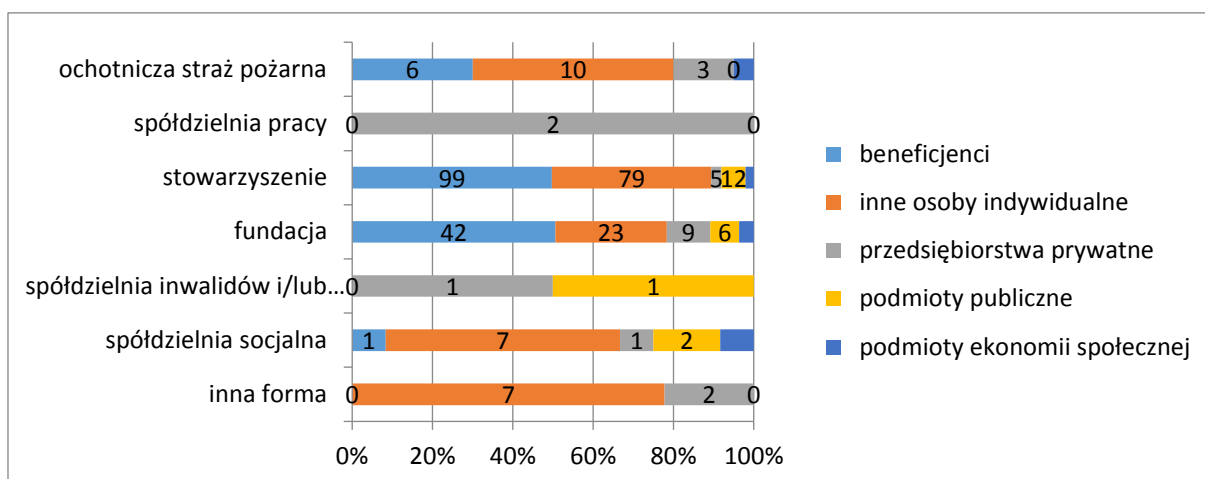

N=335

Przyglądając się formom prawnym w kontekście tzw. „głównego klienta” widać następujące prawidłowości:

- Połowa stowarzyszeń i fundacji oferuje swe produkty beneficjentom, w dalszej kolejności osobom indywidualnym.
- Spółdzielnie socjalne mają klientów wśród wszystkich typów z przewagą osób indywidualnych i podmiotów publicznych.
- Dla OSP klientami są osoby indywidualne i beneficjenci.
- Nielicznie występujące w próbie spółdzielnie pracy i inwalidów i niepełnosprawnych mają głównie klienta biznesowego, jedna spółdzielnia inwalidów – indywidualnego.
- Inne formy (w skład których wchodzi inne spółdzielnie niż wymienione poza mieszkaniowymi) mają ofertę nakierowaną głównie na klienta indywidualnego.

Wykres 39. Główni odbiorcy dóbr i usług z uwzględnieniem formy prawnej.

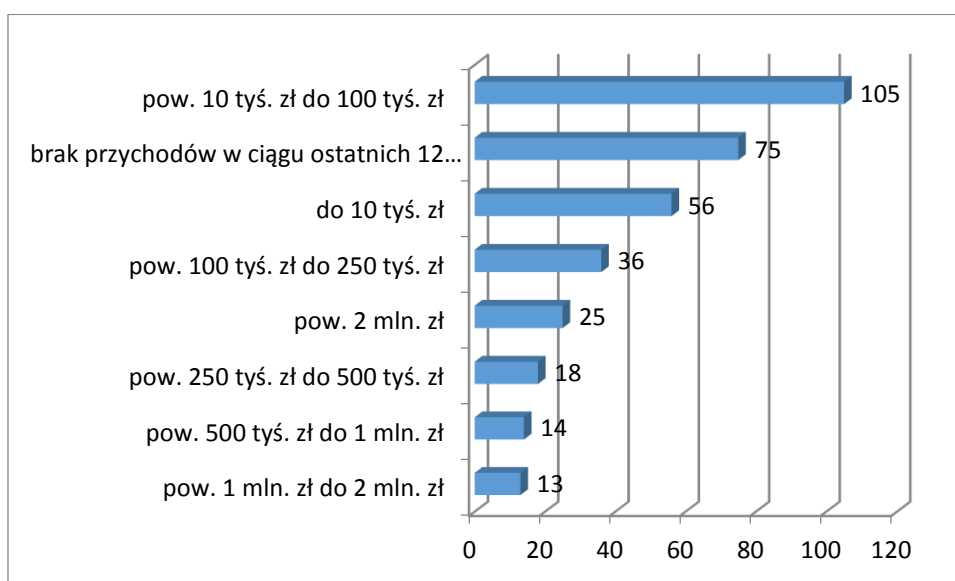
N=327

VII.2 Sytuacja finansowa podmiotów ekonomii społecznej

Na podstawie rozkładu badanych PES według wielkości przychodów ogółem osiągniętych w 2016 roku, możemy stwierdzić, iż najwięcej podmiotów (105 przypadków) deklaruje osiągnięcie przychodu ogółem powyżej 10 tysięcy złotych, ale nieprzekraczającego 100 tysięcy złotych. Na drugim miejscu pod względem liczebności znalazła się kategoria PES deklarująca brak jakiegokolwiek przychodu, następnie PES, które osiągnęły do 10 tysięcy przychodu (56 PES) w roku 2016.

Warto zwrócić uwagę na 25 PES (9 stowarzyszeń, 7 fundacji, 2 spółdzielnie inwalidów i niewidomych i 1 spółdzielnię pracy i OSP oraz 5 innych spółdzielni) które osiągnęły przychody powyżej 2 mln zł.

Wykres 40. Przychody PES w 2016 r.

N=342

Analizując przedziały przychodów dla różnych form prawnych można zauważyć, że dla fundacji i stowarzyszeń, w tym OSP rozpiętość przychodów jest bardzo duża (omawiane PES znajdują się w każdym przedziale), przy czym najwięcej (1/3 fundacji i stowarzyszeń, ponad połowa OSP) to te, których przychód waha się pow. 10 tys. – 100 tys. W spółdzielniach socjalnych najczęstszym przedziałem przychodów jest zakres pow. 500 tys. – 1 mln. złotych; 2 z 3 spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz inne formy spółdzielni w większości (5 z 9) osiągnęły najwyższy z progów (pow. 2 mln zł.).

W przypadku funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej na rynku, niezwykle istotnym pozostaje poziom przychodów z prowadzonej przez nie działalności ekonomicznej. Odpowiednio wysoki przychód z tej działalności warunkuje stabilność organizacji na rynku, umożliwia on realizację działań społecznych i zapewnia większą autonomię finansową tego rodzaju podmiotom.

Wybierając z próby jedynie fundacje i stowarzyszenia (w tym OSP) oraz tzw. „inną formę prawną”²⁰, które zaznaczyły prowadzenie działalności ekonomicznej (gospodarczej, odpłatnej oraz równoległe – gospodarczej i odpłatnej), dostajemy informacje od 113 przypadków PES. Średni udział przychodów z działalności ekonomicznej w tych podmiotach wynosi 25,5%, ale mediana tylko 7.

W omawianej grupie większość stanowią PES nie osiągające żadnego przychodu z działalności gospodarczej/odpłatnej, po odfiltrowaniu tych przypadków średnia wzrosła do 45%, a mediana do 33% udziału przychodów z działalności ekonomicznej w ogóle przychodów.

Tabela 15. Odsetek z działalności ekonomicznej w przychodzie ogółem badanych PES.

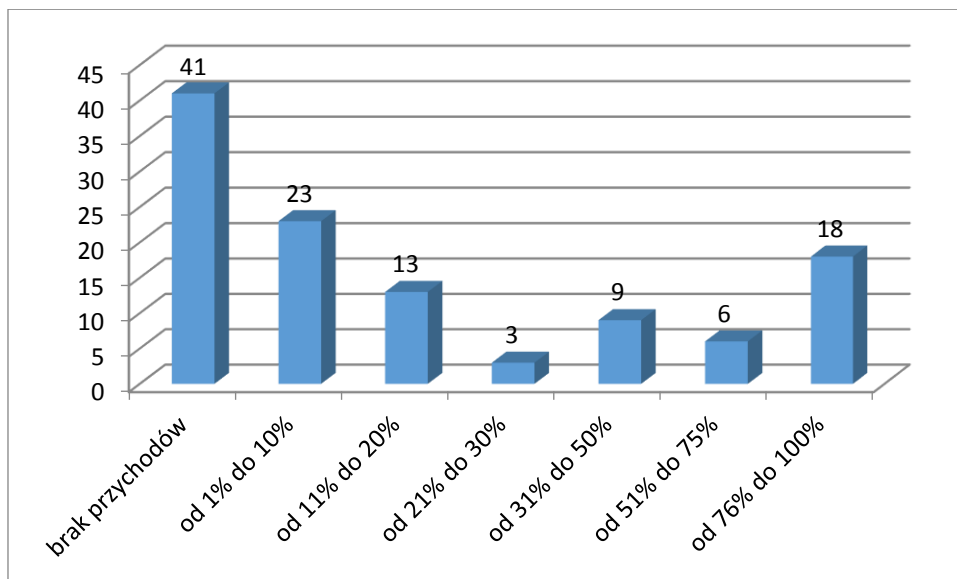
Odsetek z działalności ekonomicznej w przychodzie – pełna próba		Odsetek z działalności ekonomicznej w przychodzie – po usunięciu PES deklarujących 0% przychodu z działalności ekonomicznej	
N	113	N	96
Średnia	25,52	Średnia	45,25
Mediana	7	Mediana	33,00
Dominanta	0	Dominanta	100
Minimum	0	Minimum	1
Maksimum	100	Maksimum	100

Zmienna ilościowa „procentowy udział przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem” wśród fundacji, stowarzyszeń i „innych form prawnych” prowadzących działalność ekonomiczną²¹ po rekodowaniu na przedziały dostarcza nam następujących informacji: najliczniejszą grupę stanowią PES osiągające 0% przychodów z działalności ekonomicznej 41 z 113 PES (36%), kolejną najliczniejszą kategorię stanowią PES uzyskujące przychody w przedziale 1-10% (23 z 113 PES co stanowi 20%) trzecią – osiągający przychód powyżej 76% do 100% (18 z 113 PES co stanowi 16%).

²⁰ Pominięte zostały spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych oraz socjalne gdyż w ich przypadku przychód z działalności gospodarczej stanowi główny element w strukturze przychodów.

²¹ Należy przypomnieć, że o odsetek przychodu z działalności ekonomicznej pytaliśmy tylko te trzy formy prawne.

Wykres 41. Przedziały procentowe przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem.

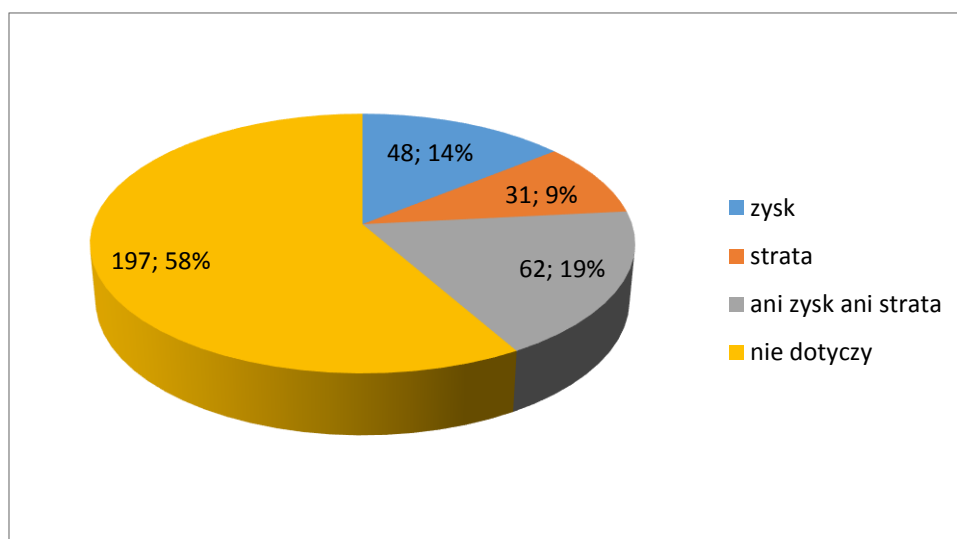

N = 113

Kolejnym elementem badania kondycji finansowej PES było pytanie o wynik finansowy z działalności ekonomicznej w ostatnich 12 miesiącach funkcjonowania PES.

W roku 2016 największy odsetek badanych PES, w związku z tym, że nie prowadzi działalności ekonomicznej (dla przypomnienia – 235 PES) odpowiedziały, że pytanie o wynik finansowy ich nie dotyczy. Zysk z prowadzenia działalności ekonomicznej wykazało 14% PES, stratę zaś 9%, ani zysk ani stratę – blisko co piąte badane PES.

Wykres 42. Efekt prowadzonej przez PES działalności ekonomicznej.

N = 338

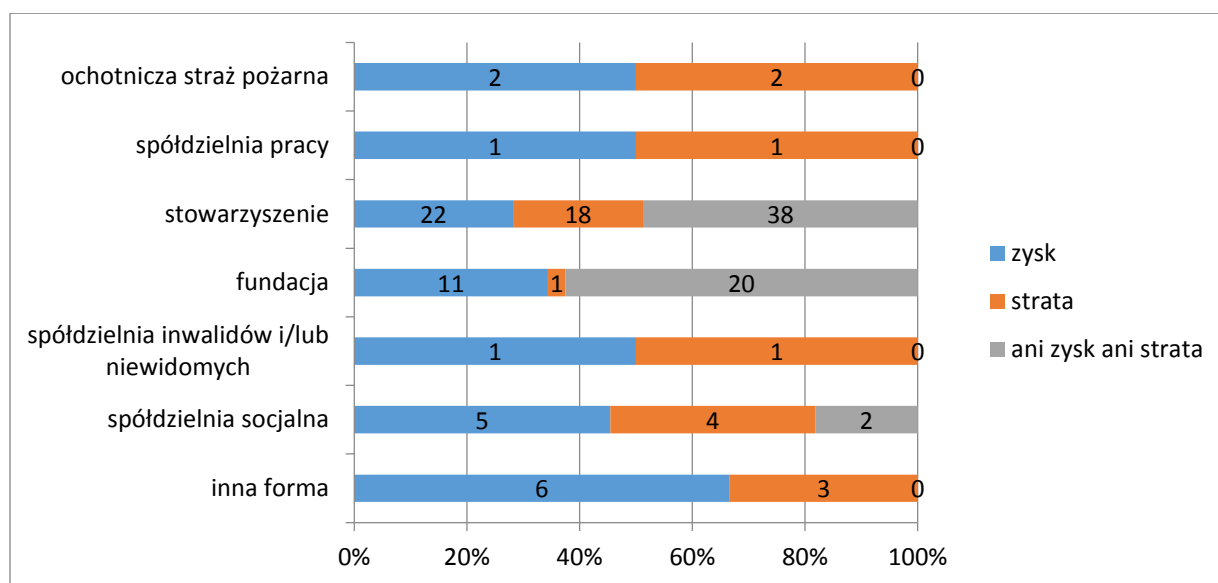
Analizując formę prawną organizacji w kontekście efektów działalności ekonomicznej²², relatywnie najlepszą sytuację mają podmioty zakwalifikowane do „innej formy prawnej” czyli inne spółdzielnie niż pracy, socjalne i inwalidów i niewidomych (6 z 9 deklaruje zysk), spółdzielnie socjalne (5 z 11 osiągnęła zysk, ale też 4 z 11 - stratę).

Stowarzyszenia i fundacje to podmioty, które cechuje głównie bilans zerowy (wy tłumaczeniem może być fakt, że większość z nich prowadzi tylko statutową działalność odpłatną, która co do zasady nie może generować zysku). Ok. 25% stowarzyszeń i 30% fundacji osiągnęła jednak zysk w 2016 r, przy czym stowarzyszenia (ok. 20%) zaznaczyły też stratę, natomiast wśród fundacji tylko 1 organizacja zamknęła rok 2016 „na minusie”.

Z dwóch spółdzielni inwalidów i niewidomych oraz z dwóch spółdzielni pracy, które odpowiedziały na pytanie o efekt działalności ekonomicznej w 2016 r. połowa zakończyła ostatni rok „na stracie”, a druga z zyskiem.

OSP w większości odpowiedziały że to pytanie ich nie dotyczy (16 z 20), pozostałe 4 podzieliły się na pół odpowiedziami pomiędzy wynikiem „na plus” i „na minus”.

Wykres 43. Efekt prowadzonej przez PES działalności ekonomicznej z podziałem na formy prawne.

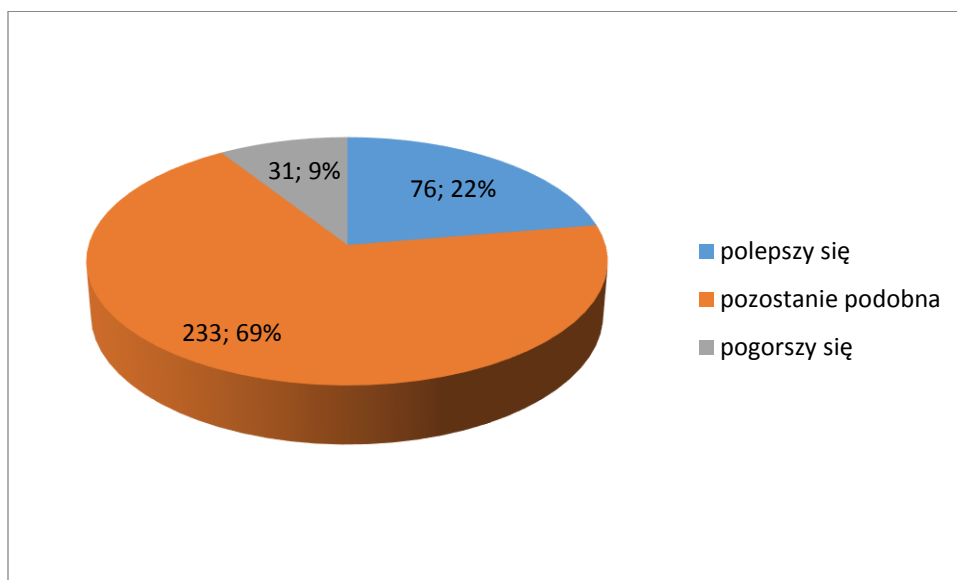
N=138

Drugim czynnikiem świadczącym o kondycji przedsiębiorstwa może być tzw. wskaźnik optymizmu w zakresie prowadzonej działalności ekonomicznej. Pytaliśmy zatem podmioty ekonomii społecznej, co przewidują – czy w najbliższych 12 miesiącach ich sytuacja finansowa się poprawi, pogorszy czy może pozostanie bez zmian.

²² Analiza dokonana po usunięciu podmiotów, które zaznaczyły, że nie dotyczy ich pytanie o efekt działalności gospodarczej

69% badanych PES przewiduje, że ich sytuacja finansowa, w porównaniu do roku poprzedniego, nie ulegnie większej zmianie. 22% PES uważa, że ich kondycja finansowa polepszy się, pozostała grupa - 9% - przewiduje pogorszenie sytuacji finansowej swojej organizacji.

Wykres 44. Predykcja sytuacji finansowej PES.

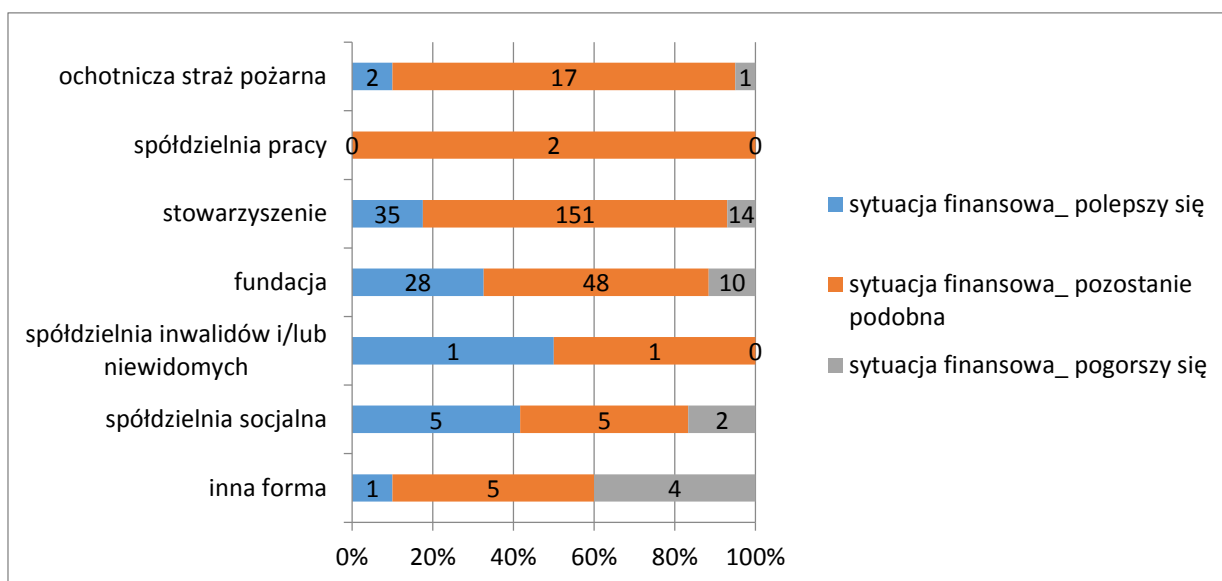
N=340

Uwzględniając formę prawną organizacji, warto zauważyć, iż relatywnie optymistyczne przewidywania co do przyszłej sytuacji finansowej charakteryzują spółdzielnie socjalne, na drugim miejscu – fundacje. Jedna z dwóch spółdzielni inwalidów widzi też przyszłość optymistycznie.

Ochotnicze straże pożarne, badane spółdzielnie pracy i zdecydowana większość stowarzyszeń nie przewiduje zmian – ani pogorszenia ani poprawy swej sytuacji. Relatywnie najbardziej niepewne sytuacji finansowej w najbliższej przyszłości (czyli roku 2017) były inne formy prawne (spółdzielnie inne niż mieszkaniowe).

Wykres 45. Predykcja sytuacji finansowej z podziałem na formy prawne.

N=332

VII.3 Bariery i słabości utrudniające rozwój/zwiększenie skali działania państwa organizacji

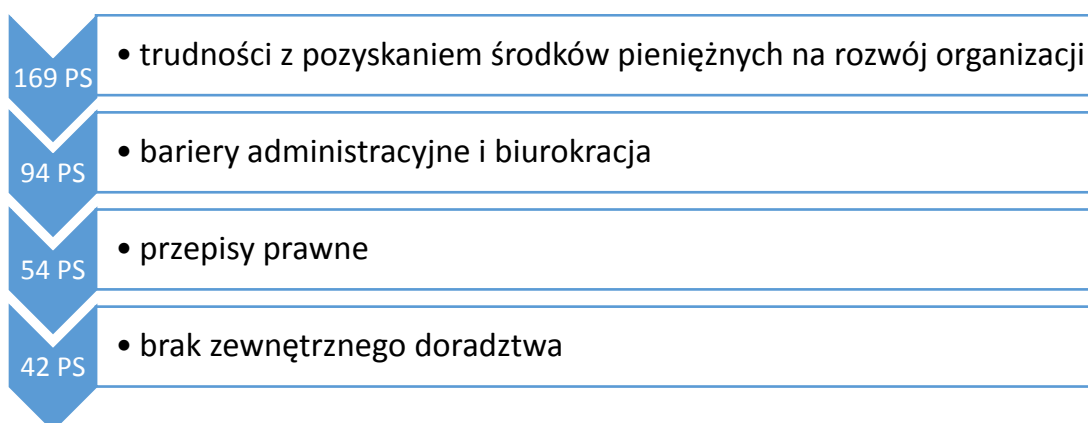
Istotną częścią przeprowadzonych badań są odpowiedzi na pytanie o główne bariery i słabości utrudniające rozwój/zwiększenie skali działania podmiotów ekonomii społecznej²³. Uczestników badania poproszono o wskazanie maksymalnie 3 najważniejszych barier i słabości, które utrudniają rozwój ich organizacji. Spośród 346 respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na to pytanie, 87, czyli 25% uznało, że nie widzi takich barier.

Zdecydowana większość bo 169 PES wskazało trudności z pozyskaniem środków pieniężnych na rozwój organizacji, w drugiej kolejności bariery administracyjne (94) w trzeciej prawne (54). Najmniej problematyczne w tegorocznej próbie były: brak popytu na oferowane produkty (20 wskazań), nieskuteczne działania promocyjne (22 PES) oraz profil pracowników (24 wskazania).

Hierarchię barier wskazywanych przez badane PES przedstawia poniższy schemat.

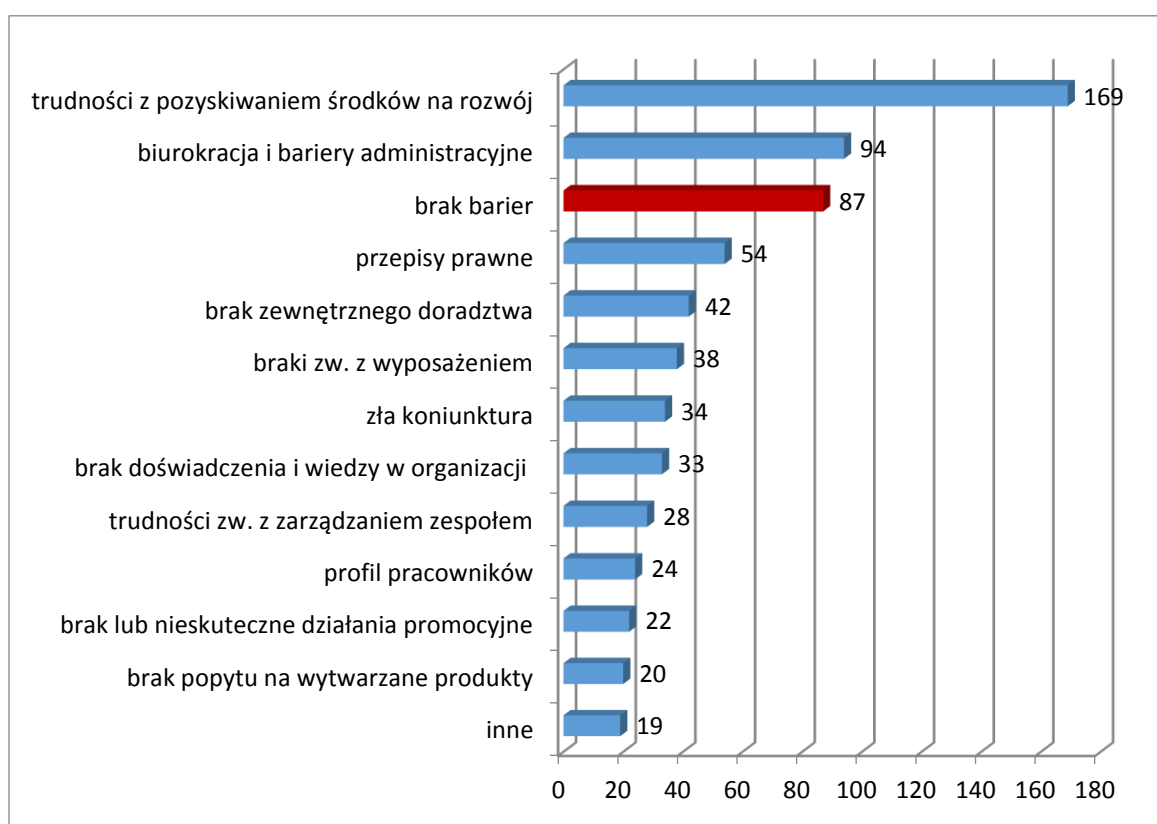
²³ We wcześniejszych edycjach badań, nakierowanych na przedsiębiorstwa społeczne pytaliśmy o bariery utrudniające działalność ekonomiczną.

Schemat 3. Główne bariery i słabości utrudniające rozwój/zwiększenie skali działania PES.

Warto zwrócić uwagę, że wyżej wymienione bariery są niezależne od PES, nie wynikają z ich słabości, braku zasobów, doświadczenia itd., tylko są barierami zewnętrznymi, w tym systemowymi. Dopiero na piątym miejscu pod względem uciążliwości dla rozwoju znajdują się: braki związane z wyposażeniem (38 wskazań), brak doświadczenia i wiedzy w organizacji (33 PES), czy trudności w zarządzaniu zespołem, profil pracowników, itp. czynniki, które można zaliczyć do kontrolowanych przez organizację.

Wykres 46. Najważniejsze bariery utrudniające działalność ekonomiczną.

N = 346. Liczba wskazań nie sumuje się do N, bo można było wskazać kilka barier.

Podczas analizy barier rozwoju PES ze względu na ich formę organizacyjną widać, że stowarzyszenia i fundacje wskazują przede wszystkim na trudności z pozyskaniem środków pieniężnych na rozwój organizacji oraz biurokrację.

Dla spółdzielni socjalnych największy problem stanowi: zła koniunktura na rynku, brak wyposażenia oraz trudności z pozyskaniem środków na rozwój. Dla dwóch spółdzielni inwalidów i niewidomych jedynym wspólnym problemem jest brak popytu i profil pracowników, natomiast dla spółdzielni pracy zła koniunktura, przepisy prawne i biurokracja. Wśród podmiotów niedostrzegających barier w rozwoju organizacji liderem są OSP.

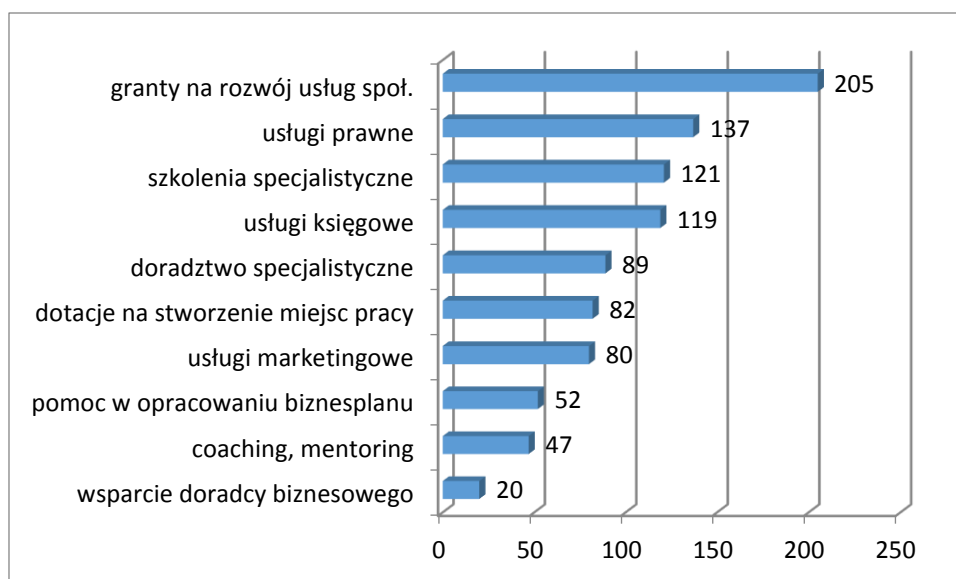
VII.4 Potrzeby w zakresie wsparcia oferowanego przez tzw. ośrodki wsparcia ES

W Małopolsce funkcjonują tzw. ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (OWES) oferujące szerokie wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej. W tegorocznej edycji badania poproszono zatem badane podmioty o zaznaczenie maksymalnie 5 najważniejszych form wsparcia potrzebnych PES. Do wyboru zostały przedłożone faktycznie znajdujące się w ofercie OWES formy wsparcia, takie jak:

- Usługi księgowe
- Usługi prawne
- Usługi marketingowe
- Dotacje na stworzenie miejsca pracy
- Szkolenia specjalistyczne
- Wsparcie kluczowego doradcy biznesowego
- Doradztwo specjalistyczne
- Opracowanie biznesplanów/planów naprawczych/strategii rozwoju/planów rozwoju
- Wsparcie w postaci coachingu, mentoringu
- Granty do 10 tys. zł na rozwój usług społecznych.

Na pytanie o najbardziej pożądaną formę wsparcia badane PES w zdecydowanej większości wskazały granty na rozwój usług społecznych (205 wskazań), następne w kolejności były: usługi prawne (137 PES), specjalistyczne szkolenia (121 PES) oraz usługi księgowe (119). Najmniej oczekiwaną formą wsparcia okazało się wsparcie doradcy biznesowego (20 wskazań). Ranking oczekiwanych form wsparcia prezentuje poniższy wykres.

Wykres 47. Najbardziej pożądane formy wsparcia badanych PES w 2016 r.

N = 340. Liczba wskazań nie sumuje się do N, bo można było wskazać kilka form wsparcia.

Analizując najbardziej atrakcyjne formy wsparcia z perspektywy formy prawnej, można podać kilka prawidłowości:

- Grantami niemal w równych proporcjach interesują się wszyscy poza spółdzielniami pracy i inwalidów i niewidomych.
- Usługi prawne są najbardziej pożądane przez spółdzielnie pracy oraz inwalidów i niewidomych (wszystkie badane), fundacje i stowarzyszenia.
- Szkolenia specjalistyczne są wymieniane przez dużą część OSP, spółdzielnie socjalne, stowarzyszenia oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych.
- Usługami księgowymi zainteresowane są niemal wszystkie spółdzielnie: pracy, socjalne, inwalidów i niewidomych.
- Doradztwo specjalistyczne wydaje się interesujące dla dużej części spółdzielni socjalnych, OSP i stowarzyszeń.
- Dotacjami na tworzenie nowych miejsc pracy zainteresowana jest przede wszystkim „inna forma prawna czyli wszystkie inne spółdzielnie niż mieszkaniowe, socjalne, pracy i inwalidów), ¼ spółdzielni socjalnych i 1/5 stowarzyszeń.
- Usługami marketingowymi zainteresowane są spółdzielnie pracy i spółdzielnie socjalne oraz ok. 1/5 stowarzyszeń.
- Pomoc w opracowaniu biznesplanów jest relatywnie najbardziej atrakcyjna dla innej formy prawnej i 1/5 fundacji.
- Coachingiem i mentoringiem relatywnie były zainteresowane tylko fundacje i stowarzyszenia.
- Wsparcie doradcy biznesowego zaznaczyła 1 spółdzielnia inwalidów i niewidomych oraz kilka fundacji i stowarzyszeń.